

Lokale energiutredninger: Evalueringsrapport

Bilde: Nettkonsult

Hogne Sataøen, Carlo Aall (Vestlandsforskning)
Tor Mjøs, Ralph Sijstermans (Norconsult)

Rapporttittel: Lokale energiutredninger. Evalueringsrapport		Rapportnr: 5/2007
		Dato: Mai 2007
		Gradering: Åpen
Prosjekttittel: Evaluering av ordningen med lokale energiutredninger	Sidetall: 68	
Forskere: Hogne Sataøen, Carlo Aall (Vestlandsforskning) Tor Mjøs, Ralph Sijstermans (Norconsult)	Prosjektansvarlig: Vestlandsforskning	
Oppdragsgiver: Norges vassdrags- og energidirektorat	Emneord: Energiplanlegging	
Sammendrag: Norges Vassdrags- og Energidirektorat har gitt Vestlandsforskning og Norconsult oppdraget å evaluere ordningen med lokale energiutredninger (LEU). Evalueringen skal kartlegge hvilke erfaringer ulike involverte aktører har, samt å peke på ulike forslag til forbedringer. Forskriften med lokale utredninger trådte i kraft 01.01.2003, og målet med ordningen var å bidra til å øke kunnskapen om lokal energiforsyning, stasjonær energibruk og hvilke alternativer som finnes på lokalt nivå. De lokale energiutredningene – som utarbeides av kommunenes områdekonsesjonærer – er først og fremst tenkt som et informasjonsvirkemiddel. Videre skal LEU stimulere til dialog mellom kommune, områdekonsesjonærer og andre lokale energiaktører. Gjennomgangen av ordningen, som er dokumentert i denne rapporten, har særlig fokus på i hvilken grad energiutredningen har bidratt til en vitalisering av den kommunale energipolitikken. Evalueringen skjer på bakgrunn av to ulike tilnærminger; en breddekartlegging og en dybdestudie.		
ISBN nr: 978-82-428-0269-9 ISSN: 0803-4354	Pris: 150 kr	

Forord

Denne rapporten dokumenterer evalueringen av ordningen med lokale energiutredninger. Målsetningen med evalueringen har vært å kartlegge erfaringer med ordningen og peke på eventuelle forslag til forbedringer.

Forskriften med lokale utredninger trådte i kraft 1. januar 2003, og målet var at ordningen skulle bidra til å øke kunnskapen om lokal energiforsyning, stasjonær energibruk og hvilke alternativer som finnes på lokalt nivå. Videre skal LEU stimulere til dialog mellom kommune, områdekonsesjonærer og andre lokale energiaktører.

Evalueringen av LEU, som er gjennomført i samarbeid mellom Vestlandsforskning og Norconsult, skjedde ved hjelp av to ulike tilnærminger; en breddekartlegging og en dybdestudie. Breddekartleggingen foregikk ved hjelp av en spørreskjemaundersøkelse av områdekonsesjonærene i Norge. Dybdestudien skjedde ved hjelp et dialogseminar og oppfølgende intervjuer av noen utvalgte kommuner.

Takk til alle informanter; både konsesjonærer som har svart på spørreskjema, kommuner som har deltatt på dialogseminar og andre som har blitt "forstyrret" med telefoner i tide og utide!

Sogndal, 25. Mai 2007

Carlo Aall
prosjektleder

Innhold

1. Sammendrag	6
2. Innledning	12
2.1 Forståelse av oppdraget	12
3. Gjennomføring og metode	15
3.1 Breddekartlegging	15
3.2 Dybdekartlegging	16
4. Bakgrunn – lokal energiplanlegging	19
4.1 Status for kommunal energiplanlegging i dag	20
4.2 Energihensyn i arealplanleggingen	21
4.3 Lokale energiutredninger	23
5. Resultat – breddestudie	25
5.1 Generell informasjon	25
5.2 Hva sier svarene om 'Behov for og effekten av årlig oppdatering'?	26
5.3 Hva sier svarene om 'Behov for og effekten av årlig offentlig møte'?	27
5.4 Hva sier svarene om 'Involveringsgrad av kommunen'?	29
5.5 Hva sier svarene om 'Involveringsgrad av andre aktører'?	31
5.6 Tilpasningsevnen av ordningen ift kommunestørrelse og -struktur	32
5.7 Konklusjon	32
6. Resultat – dybdestudie	34
6.1 LEU og rammebetingelser	35
6.1.1 Den historiske bakgrunnen styring etter energiloven	36
6.1.2 Mangel på virkemidler og LEUs status?	37
6.1.3 Institusjonell kapasitet og lokal energikompetanse	38
6.1.4 Hvilke formål LEU skal tjene	40
6.1.5 Oppsummering	41
6.2 Utnytter kommunene handlingsrommet som ligger LEU?	42
6.2.1 Eksempler på bruk av LEU	42
6.2.2 LEU og kommunale klima- og energidokument	44
6.2.3 LEU gir kommunal statistikk	45
6.2.4 Kontakt og dialog mellom kommune og konsesjonær	46
6.2.5 Oppsummering	47
6.3 Innspill til endring, justering, supplering	48
6.3.1 Koblingen til lokale prosesser	48
6.3.2 Frekvensen på lokale energiutredninger og offentlige møter	49
6.3.3 Statistikkdelen av de lokale energiutredningene	51
6.3.4 Oppfattes konsesjonær som nøytral?	51
6.3.5 Andre forslag	53
6.3.5 Oppsummering	56
7. Diskusjon og konklusjon	57
8. Litteratur	64
Vedlegg 1: Breddestudie	Feil! Bokmerke er ikke definert.

Figurer og tabeller

<i>Figur 1 Analysemodell</i>	13
<i>Figur 2 Oversikt over norske plantradisjoner</i>	24
<i>Figur 3 LEU Oppdateres årlig. Hva synes å være en passende frekvent for fremtiden?</i>	26
<i>Figur 4 Hvordan inviteres det til deltakelse i møtet?</i>	27
<i>Figur 5 Hvilke grupper var representert?</i>	28
<i>Figur 6 Er informasjon om årlig energibruk i offentlige bygninger tilgjengelige?</i>	30
<i>Figur 7 Blir LEU knyttet mot prosessen med en eller flere av følgende kommunale planer?</i>	31
<i>Figur 8 Ulike effekter av lokale energiutredninger på ulike typer kommuner</i>	57
<i>Tabell 1 Deltakere dialogseminar 20. april</i>	34
<i>Tabell 2 Eksempler på forslag til justering av ordningen med lokale energiutredninger</i>	60
<i>Tabell 3 Mulige virkemidler for å styrke vilkårene for kommunal miljø- og energipolitikk</i>	61

1. Sammendrag

NVE sin målsetting med evalueringen av lokale energiutredninger (LEU) var å få fram *ulike sider ved dagens ordning og hvordan ordningen fungerer*. Sentralt i målsettinga var å kartlegge hvilke erfaringer ulike involverte aktører hadde, samt kartlegge og peke på ulike forslag til forbedringer i prosessen.

Vi har i tillegg valgt å diskutere spørsmålet om *intensjonene* bak ordningen og *forutsetningene* for lokal energipolitikk. Dette gjorde vi fordi disse spørsmålene ble sterkt fokusert av representanter for de kommunene som vi intervjuet. Dette er også spørsmål som er viktig når vi skal sette evalueringen av LEU inn i en bredere samfunnsmessig sammenheng. Nøkkelspørsmålet de er i hvilken grad LEU har klart å vitalisere den lokale energipolitikken generelt og spesielt i hvilken grad ordningen har medført større kunnskap om og oppmerksomhet omkring energibruk i kommunale bygg. Med vitalisering av lokal energipolitikk mener vi i første omgang at kommunen har satt energipolitikk høyere på dagsorden, eventuelt at LEU også har ført til mer konkrete resultater som at kommunen har lagt større hensyn til energispørsmål i sin saksbehandling og/eller at LEU har blitt fulgt opp med konkrete energitiltak som informasjonstiltak lokalt, tiltak for energisparing, investering i ny energiinfrastruktur og/eller bidratt aktivt til ny energiutbygging lokalt.

Vi har gjennomført to analyser: en breddestudie og en dybdestudie. Breddestudien bestod av en kvantitativ spørreskjemaundersøkelse (web-basert) til områdekonsesjonærene. Spørsmålene i denne undersøkelsen var rettet mot hvordan områdekonsesjonærene oppfattet gjennomføringen og utfallet av den lokale prosessen. Dybdestudien var kvalitativt orientert og tok for seg et mindre utvalg kommuner. Her ble det fokuserte på *hvorfor* de lokale energiutredningene hadde / ikke hadde fungert etter intensjonen. Dybdestudien ble organisert som et dialogseminar, med noen supplerende telefonintervjuer.

Hovedinnsikter breddestudie

Hovedinnsiktene fra breddestudien kan oppsummeres i følgende kulepunkter:

- Dagens frekvens på oppdateringen er ifølge konsesjonærene for hyppig. Det gjøres kun relativt små endringer i den årlige oppdateringen og de uttrykker ønske om større intervall mellom hver oppdatering.
- Konsesjonærene peker på at det er liten interesse for det offentlige møtet som de er pålagt å gjennomføre i forbindelse med LEU. Det er gjennomgående et lavt oppmøte både når det gjelder antall personer og antall aktører. Den samlet sett lave interessen for de offentlige møtene kan enten bety at det

faktisk ikke er behov for slike møter, eller at forholdene må legges til rette på en annen måte enn det som gjøres i dag for å øke interessen for et slikt møte. Eventuelt er det slik at rammene for hele prosessen må endres slik at prosessen framstår som mer viktig lokalt, men det forutsetter endringer av mer overordnet karakter.

- Kommunene har i stor grad bidratt med informasjon til utarbeidelsen av LEU. Det viser seg imidlertid å være svært vanskelig å få tak i statistikk om energibruk i kommunale og andre offentlige bygg.
- Kunnskapen hos konsesjonæren om kommunenes arbeid med klima og energi og oppfølgingen av LEU er svært begrenset.
- Prosessen med LEU klarer i svært begrenset grad å fange interessen til andre aktører som fylkesmannen, politikere og interesseorganisasjoner.
- Spørsmålet om energisparing og behovet for redusert energiforbruk er svært lite fokusert i LEU; noe som også gjelder NVEs veiledningsmateriale for utarbeidelse av LEU.

Hovedinnsikter dybdestudie

Analysene av dybdestudien ble strukturert rundt tre hovedtemaer: (1) LEUs rammebetingelser (2) kommunes syn på eget handlingsrom og (3) kommunenes forslag til endring og justering av ordningen med lokale energiutredninger. Kommunerepresentantene på dialogseminaret understreket rammebetingelsenes betydning for en god utnyttelse av LEU. Her ble særlig manglende kommunale muligheter for styring på energiområdet poengtert. Spesielt ble energiloven av 1990 og prissystemet på kraft (bl.a fritak fra el-avgift) trekt frem som et hinder for kommunene. De endringene som energiloven av 1990 medførte ble av våre informanter karakterisert som en sterk svekking av kommunenes mulighet for å opptre som en viktig aktør i energipolitikken. LEUs status nettopp som ”utredning” og ikke ”plan” ble pekt på som illustrerende på dette forholdet; at kommunal styring på energiområdet er vanskelig. Manglende kommunale virkemidler knyttet kommunerepresentantene til særlig (a) utbyggingssaker, (b) valg av energibærer og (c) implementering av alternative energikilder. Videre viste dialogseminaret og de oppfølgende intervjuene at LEU tjener mange formål lokalt; både beredskap, miljøpolitikk, forsyning, den kommunaltekniske sfære og klimadebatten blir løftet frem som felter LEU blir knytta til.

Kommunene legger også vekt på at kompetanse innenfor energi og miljø er et nøkkelpunkt. Her påpekte kommunene at det på begge områdene har skjedd en svekking av kommunenes kompetanse. I takt med privatisering av kommunale kraftselskaper har personer med energikompetanse sluttet i kommunene (og delvis fulgt med de nye hel- eller delprivatiserte selskapene); og i etterkant av at ordningen med øremerkede overføringer til stilling som kommunal miljøvernleder opphørte i 1997 har andelen kommuner med en person som arbeider med miljøspørsmål på heltid gått kraftig ned. På

bakgrunn av dette ser det ut til at kommunenes *institusjonelle kapasitet* er en betingelse for en god utnyttelse av LEU.

Dybdestudien tematiserte også kommunenes syn på eget handlingsrom i forhold til LEU. Flere av våre informanter ga uttrykk for at kommuner generelt i for liten grad bruker den muligheten som faktisk ligger i LEU til å vitalisere energipolitikken lokalt. Problemet med å rekruttere kommunerepresentanter til dialogseminaret tydet også på at ikke alle kommuner hadde et like bevisst forhold til de lokale energiutredningene. Supplerende telefonintervjuer styrket dette inntrykket ytterligere. Også her ser utnyttelsen av LEU ut til å være betinget av kommunens *institusjonelle kapasitet*, her eksemplifisert i spørsmålet om det er utarbeidet energi- og klimaplaner. Videre blir den kommunale energistatistikken sett på som viktig. Mange kommuner sier også at denne statistikken blir brukt lokalt på mange ulike måter, men kan likevel ha et uutnyttet potensial. Kommunene peker også på at dialogen mellom kommunene og konsesjonærene er viktig. Det samme er dialogen *internt* både i kommune og hos konsesjonær. Når det gjelder kommunikasjonen mellom konsesjonær og kommune er det – på bakgrunn av dialogseminaret – grunn til å tro at det finnes utilsiktede positive konsekvenser i det LEU har bidratt til dialog mellom kommune og konsesjonær på *andre* områder enn det LEU nødvendigvis er tiltenkt.

Dybdestudien utfordret også kommunene i forhold til konkrete forslag til justering/endring av ordningen med lokale energiutredninger. Viktigst her synes å være mulighetene for sterkere kobling av LEU mot kommunale planprosesser. En tettere kobling mot kommuneplanarbeidet impliserer også en endret tidsintervall; fra årlig til hvert fjerde år. Her understrekes det imidlertid at oppdatering av data i årene mellom er viktig. Videre er det et ønske om forbedring av statistikkgrunnlaget på flere områder, både fordi tallene ”henger etter” i tid, og fordi det mangler tall for eksempel for biobrensel og varmpumper. Som et forslag ønskes også kobling av energistatistikk mot KOSTRA og/eller GAB, i tillegg til mulighet for kobling av energidata og klimagassopplysninger. Kommunene ønsker også en bedre samordning av statlige virkemidler. I dag er det for eksempel ingen koblinger mellom ENOVA (støtte til kommunal energiplanlegging) og NVE (veiledning om LEU). Videre er det ingen koblinger mellom Fylkesmannen sin styringsdialog med kommunene, som har som formål å koordinere alle statlige styringssignaler overfor kommunene, og NVE sin dialog gjennom LEU ordningen.

Konklusjoner

Evalueringen har primært søkt å besvare spørsmålet om hvordan LEU fungerer i dag, og om det eventuelt er behov for å justere dagens ordning.

Sekundært har evalueringen tatt for seg *intensjonene* bak ordningen og *forutsetningene* for lokal energipolitikk, der vi har forsøkt å besvare spørsmålet om virkemiddelet ”lokale energiutredninger” har klart å vitalisere den kommunale energipolitikken.

Konklusjoner på utredningens primære spørsmål

Vår konklusjon på det *primære* spørsmålet er at LEU som ordning i hovedsak framstår som i seg selv å fungere *tilfredsstillende*, men at det nok kan gjøres noen mindre justeringer (jf tabellen under).

Tidsintervall for rullering	Endre kravet om årlig oppdatering til 2-årig, eventuelt 4-årig og da (eventuelt) med et krav om at oppdateringen skal knyttes til rulleringen av kommuneplanen
Forbedret statistikkgrunnlag	Tallene henger etter i tid Det er manglende data for bl.a biobrensel og varmpumper Det er også antydnet at en sterkere kobling av energidata og klimagassopplysninger vil være en fordel.
Forbedret statistikktilgjengelighet	Foreslått kopling av kommunale energidata mot f.eks GAB (Grunneiendommer, Adresser, og Bygninger) og/eller KOSTRA
LEU dokumunets form	Noen mener dokumentet fremstår som for ”teknisk” og ”akademisk.”
LEU og kommunale miljøindikatorer	Det er interesse for kobling mellom LEU og bruk av kommunale miljøindikatorer.
Styrke dialogene rundt LEU	Øke fokuset på dialogene om LEU både <i>mellom</i> konsesjonær og kommune, samt <i>internt</i> i kommunen og intern hos konsesjonær.

De *justeringene* som vi mener NVE bør vurdere er en oppmyking av kravet om å foreta årlige rullinger, slik at det enten blir innført en generell bestemmelse om mindre hyppige oppdateringer (hvert 2. eller 4. år), eller at det blir åpnet for en differensiering ut fra ønsker lokalt; for eksempel at rullering av LEU kobles opp til den 4-årige hovedrullering av kommuneplanen.

Det manglende fokuset på energiøkonomisering og behovet for å redusere energiforbruket kan man i første omgang imøtegå ved å fokusere sterkere på disse spørsmålene i veiledningsmaterialet fra NVE. Men her er antakelig rammebetingelser for energipolitikken et mer sentralt spørsmål, som vi kommer tilbake til under.

Mangelen på statistikk som gjelder energiforbruk i kommunale og andre offentlige bygg krever antakelig mer omfattende justeringer. Dels dreier dette seg om å pålegge energiselskapene å gi fra seg statistikk som i dag blir holdt tilbake ut fra forretningshensyn; dels

dreier det seg om at kommunene må gjøre en større innsats når det gjelder å samle inn slik statistikk fra sine egne bygninger.

En mer krevende utfordring består i å gjøre de lovpålagte offentlige møtene mer relevante og interessante for lokale aktører. Også her kan det i første omgang antakelig gjøres noen lokalt, for eksempel ved i sterkere grad og tidligere i utredningsarbeidet å involvere kommunene med det formålet å få fram hvilke tema som er relevante å fokusere på lokalt og som (derfor) kan få opp interessen blant lokale aktører for å delta på møtene. Men også her er nok spørsmålet om rammebetingelser for den lokale energipolitikken sentral; altså hvor stor påvirkningskraft lokale myndigheter har i energispørsmål. Hvis påvirkningskraften faktisk er – eller blir oppfattet å være – lav, er det rimelig å forvente lite engasjement lokalt i forhold til LEU og det tilhørende offentlige møtet.

Konklusjoner på utredningens sekundære spørsmål

I vår dialog med kommunene viste det seg vanskelig å isolere en diskusjonen omkring LEU-ordningen og spørsmål om intensjonene bak ordningen og forutsetningene for å drive en aktiv lokal energipolitikk.

Et nøkkelspørsmål her er i hvilken grad LEU har ført til en vitalisering av den lokale energipolitikken. Vårt materiale viser at det bare i *begrenset grad* har skjedd.

Materiale gir ikke grunnlag for detaljerte utdypinger på dette punktet, men vi mener likevel å ha grunnlag for å hevde at ulike kommunetyper gir ulik effekt i forhold til spørsmålet om den kommunale energipolitikken ble vitalisert. Videre synes den *institusjonelle kapasiteten* på miljø- og energiområdet å være en avgjørende faktor for å skille mellom kommunetyper. Kommuner med *høy* institusjonell kapasitet på dette området har hatt en positiv gevinst av LEU; det har ført til en stimulering av den lokale energipolitikken. Kommuner med *lav* institusjonell kapasitet har tilsynelatende hatt en tilsvarende lav – eller ingen – effekt.

Med *institusjonell kapasitet* på energi og miljøområdet mener vi flere ting. Først og fremst hvorvidt kommunene har formell kompetanse og administrativ kapasitet på dette området; eller enda mer konkret om kommunen har tilsatt en miljøvernleder – eventuelt om kommunen (også) har en person med tillagt ansvar for, og formell kompetanse på, området stasjonær energibruk og lokal energiproduksjon. Dialogseminaret underbygger inntrykk fra andre undersøkelser; nemlig at kommunene har mistet kompetanse og personell på begge disse områdene. Videre viste kommunene til at det har vært store endringer de siste 20 årene når det gjelder virkemidler som kommunene rår over på energiområdet, der de ga uttrykk for at kommunene med den nye energiloven og påfølgende hel- eller

delprivatisering/og eller konsentrasjon i større enheter av kommunale kraftselskap har blitt ”tømt” for virkemidler på energiområdet.

Skillet mellom kommuner med ”lav-” og ”høy” institusjonell kapasitet er avgjørende for diskusjonen om tiltak for å bedre effekten av LEU. Selv om det nok er mulig å forbedre selve LEU-ordningen (for eksempel åpne opp for sjeldnere rullinger, lage bedre veiledningsmateriale o.a.) er vårt generelle inntrykk at det ikke først og fremst er her ”skoen trykker”.

For kommuner med *lav* institusjonell kapasitet er det nettopp den institusjonelle kapasiteten som er problemet. Kommunene har ikke et godt nok system til å dra nytte av det inputet en LEU representerer. Det avgjørende for denne typen kommuner blir derfor å øke den institusjonelle kapasiteten, dvs å endre *forutsetningene* for å nyttiggjøre seg av LEU.

For kommuner med *høy* institusjonell kapasitet har vi altså konstatert en viss positiv effekt av LEU. Det er også fra denne gruppen av kommuner vi har fått de klareste innspillene på hvordan gjeldende ordning kan forbedres. Det mest interessante svaret som vi fikk fra representanter innenfor kategorien kommuner med høy institusjonell kapasitet, var at de ikke var så opptatt av å endre på LEU ordningen. Det de var langt mer opptatt av var å få økt det lokalpolitiske handlingsrommet på energiområdet ved å få tilført nye virkemidler. Dermed skiftes fokus fra å *endre innholdet i statlige virkemidler overfor* kommuner til det å *få tilført* nye kommunale virkemidler. Kommunene tok også opp spørsmålet om *bedre samordning* av statlige virkemidler overfor kommene og en *styrking av statlige virkemidler* overfor energibrukere.

2. Innledning

NVE ønsker med denne evalueringen å få fram ulike sider ved dagens energiutredninger. Målet med evalueringen er å kartlegge hvilke erfaringer ulike involverte aktører har, samt kartlegge og peke på ulike forslag til forbedringer i prosessen. Konkret skriver NVE i forespørselen om evalueringsoppdrag følgende:

Overordnet ønsker NVE en evaluering av i hvilken grad lokale energiutredninger bidrar til en samfunnsmessig rasjonell utvikling av energisystemet. Eventuelle barrierer for en slik utvikling ønskes avdekket.

Videre presiserer NVE at de ønsker å få belyst følgende (nummerert av oss):

1. Behov for og effekten av årlig oppdatering av dokumentet
2. Behov for og effekten av årlig møte med aktørene
3. Det søkes å involvere lokale energiaktører. I hvor stor grad er kommunens administrative og politiske ledelse samt andre aktører involvert?
4. Hvordan oppfattes nettselskapet som nøytral utreder? Er dette et betydelig problem?
5. Ulikheter ved kommunene (geografisk, demografisk, energiutvikling/ etterspørsel) gir opphav til forskjeller. I hvilken grad er ordningen tilpasset ulikheter i kommunestørrelse og -struktur?

NVE har også omtalt forhold de *ikke* ønsker å få belyst (nummerert av oss):

1. Kvalitetsvurdering av innholdet i energiutredningene
2. Vurdering av kommunens rolle som informasjonsyter til utredningene

Under vil vi drøfte vår forståelse og innretning av oppdraget.

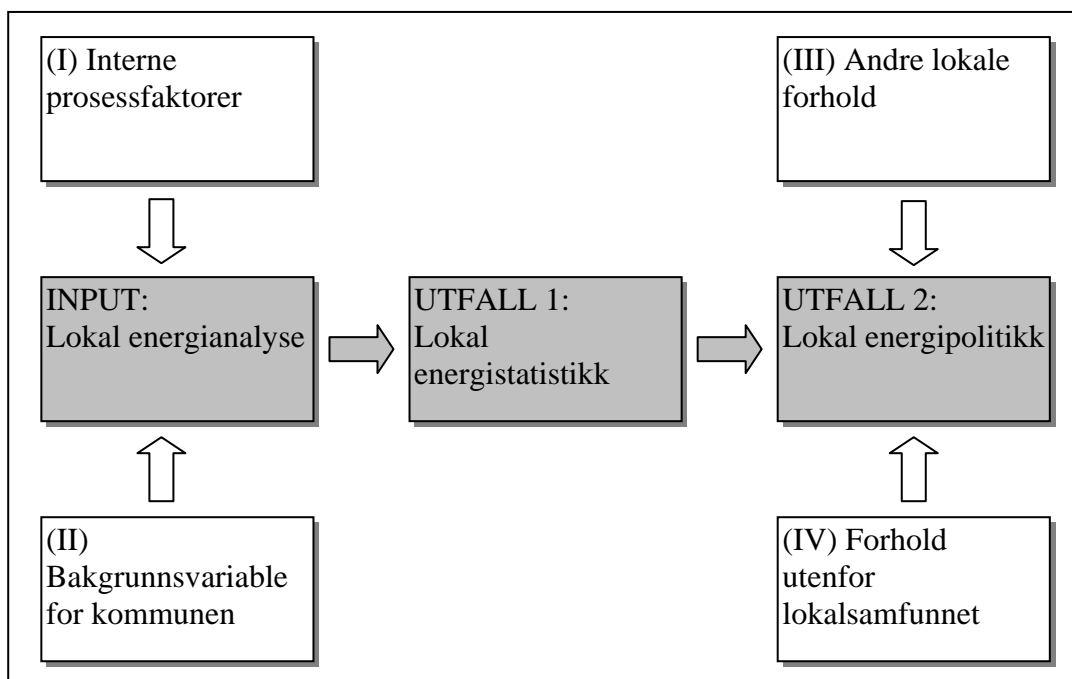
2.1 Forståelse av oppdraget

Vi tolker oppdraget som at man er ute etter å evaluere ordningen med lokale energiutredninger. I dette ligger at man (1) sammenligner et faktisk utfall med et forventet utfall (evalueringsgrunnlaget), og at man (2) prøver å forklare hvorfor utfallet ble eller ikke ble som forventet (vurdere suksessfaktorer og barrierestudie). De forklaringene vi klarer å finne fram til vil vi så bruke som grunnlag for (3) å komme med synspunkter på eventuelle tiltak for å sikre en bedre måloppnåelse for ordningen.

Den første utfordringen er å definere *evalueringsgrunnlaget*. I spesifiseringen fra NVE er det vist til at ordningen skal bidra til en samfunnsmessig rasjonell utvikling av energisystemet. Dette er imidlertid et for vagt evalueringsgrunnlag. For å få frem et mer konkret evalueringsgrunnlag må vi gå til det politiske grunnlaget for ordningen. De bakenforliggende målene med at Stortinget i sin tid ba om at det ble etablert et system med utarbeiding av lokale energiutredninger var todelt: (1) å få fram bedre statistikk om lokal energiforbruk og (2) et ønske om å vitalisere lokal energipolitikk.

Dette var målsettinger som ble uttrykt gjennom det dokument 8 forslaget som lå til grunn for forslaget¹. Disse målene kommer også til uttrykk gjennom forskrift om energiutredninger.

Den neste utfordringen er å definere de faktorene vi tror har påvirket resultatet fra de lokale energianalyseprosessene (*påvirkningsfaktorer*). I prosjektbeskrivelsen skiller vi mellom fire hovedkategorier av påvirkningsfaktorer (se også figuren under): (I) interne prosessfaktorer, (II) bakgrunnsvariable for kommunen, (III) andre lokale forhold, (IV) forhold utenfor lokalsamfunnet. Eksempler på (I) er de forhold som NVE peker på, som hyppighet av analyse (jf pkt 1), møter med aktørene (jf pkt 2), involvering av lokale aktører i analyseprosessen (jf pkt 3) og oppfatninger lokalt omkring utreders nøytralitet og incentiv gitt nettselskapenes rammevilkår (jf pkt 4). Eksempler på (II) blir også påpekt av NVE (jf pkt 5), som geografisk lokalisering, demografi, energisituasjon, næringsprofil o.a. Dette er de påvirkningsfaktorer som NVE trekker frem. Eksempler på (III) kan være innholdet i den lokalpolitiske dagsorden (for eksempel at andre saker har langt større oppmerksomhet enn energispørsmål) og politiske prioriteringer lokalt (som for eksempel hvor store personellressurser kommunen har satt av til å drive med energiplanlegging). Eksempler på (IV) kan være den nasjonale politiske dagsorden (som for eksempel interessen for klimaspørsmål), markedsforhold (som energipriser) og andre statlige (konkurrerende) styringssignaler.

Figur 1 Analysemodell

¹ Dokument nr. 8:101 (2001-2002): Forslag fra stortingsrepresentantene Ingvild Vaggen Malvik, Kjetil Bjørklund og Bjørn Jacobsen om bedre indikatorer for energiforbruk i kommunene (<http://www.stortinget.no/dok8/2001/pdf/dok8-200102-101.pdf>)

I denne evalueringsrapporten vil vi fokusere på utfall 2 og ikke på utfall 1. Det vil si at vi konsentrerer oss om i hvilken grad energianalysene har klart å vitalisere den lokale energipolitikken. Med vitalisering mener vi i første omgang at kommunen har satt energipolitikk høyere på dagsorden, eventuelt at analysen også har ført til mer konkrete resultater som at (1) kommunen har lagt større hensyn til energispørsmål i sin saksbehandling og/eller (2) at analysen har blitt fulgt opp med konkrete energiltak som informasjonstiltak lokalt, tiltak for energisparing, investering i ny energi infrastruktur og/eller bidratt aktivt til ny energiutbygging lokalt. *Et nøkkelspørsmål blir derfor om virkemidlet LEU har klart å vitalisere den kommunale energipolitikken.*

I tråd med mandatet kommer undersøkelsen til å rette hovedoppmerksomheten mot forklaringsfaktorene av kategoriene (I) og (II) vist i figur 1 og omtalt over. Hypotesen i denne sammenhengen kan være at de interne prosessfaktorene i liten grad kan forklare variasjon i utfall 2, mens bakgrunnsvariable – og da særlig den lokale energisituasjonen – i større grad kan forklare utfallet.

Vi kommer i tillegg til å rette oppmerksomheten mot faktorer som hører til kategori (III) og (IV) i analysemodellen. Her kan en mulig hypotese være at den lokalpolitiske dagsorden og forhold utenfor lokalsamfunnet – som energipriser og den nasjonale miljøpolitiske debatten – er vel så viktige faktorer til å forklare utfall 2 som faktorer av kategori (I) og (II).

Videre vil vi se på hvorvidt utfall 1 (altså innholdet i energianalysen) kan ha påvirket utfall 2. Et mulig utfallsrom kan være at innholdet i energianalysene i enkelte tilfeller blir vurdert som lite relevant informasjon i forhold til den lokalpolitiske dagsorden, og derfor ikke evner å føre til en vitalisering av den lokale energipolitikken.

3. Gjennomføring og metode

For å sette lys på de problemstillingene som er vist i kapittel 2, ble arbeidet med evalueringen delt inn i to ulike analyser. Dette var en breddekartlegging og en dybdestudie. Breddestudien bestod av en kvantitativ spørreskjemaundersøkelse (web-basert) med områdekonesjonærer som målgruppe. Spørsmålene i denne undersøkelsen var rettet mot hvordan områdekonesjonærene oppfattet gjennomføringen og utfallet av den lokale prosessen. Dybdestudien var kvalitativt orientert og tok for seg et mindre utvalg kommuner. Her ble det fokuserte på hvorfor de lokale energiutredningene hadde / ikke hadde fungert etter intensjonen.

Vi skal i de følgende avsnittene kort gjøre rede for gjennomføringen av disse to kartleggingene.

3.1 Breddekartlegging

Det ble benyttet et webbasert intervjukjema, der det ble intervjuet et representativt utvalg av nettselskaper (i alt ca 130 konsesjonærer). Det ble stilt spørsmål om hvordan konsesjonærene oppfattet gjennomføringen og utfallet av den lokale prosessen.

Formålet med denne delen av datainnsamlingen er å få et bredt bilde av arbeidet i kommunene. Det ble benyttet programvaren "Quest-back" som er internettbasert.

Intervjuet ble gjennomført som et elektronisk spørreskjema med 49 spørsmål. 23 av spørsmålene er multiple choice (flervalgs), 12 av spørsmålene er ja/nei spørsmål og 14 er åpne spørsmål for å hente inn tilleggsopplysninger/forklaringer. Spørsmålene og svarene på multiple choice- og ja/nei-spørsmålene i prosent av antall innkomne svar per spørsmål er vedlagt, se Vedlegg 1.

Noen av områdekonesjonærer har ansvar for utarbeidelse av LEU for så mange som 20 kommuner. Å be disse store konsesjonærene å fylle ut spørreskjemaet for alle kommunene ville kunne bli en for stor belastning for disse og en vil risikere stor frafall i antall respondenter. Det vil også kunne bli vanskelig for konsesjonæren å differensiere svarene for så mange kommuner. For å få en best mulig respons ble nettkonesjonærene delt i to grupper:

Svargruppe 1 (LEU1) består av nettkonesjonærene som har områdekonesjon innenfor én kommune og dermed har ansvar for å utarbeide kun én LEU. De finnes i alt 71 områdekonesjonærer i denne gruppen. Kommunene som omfattes av denne gruppen områdekonesjonærer er i all hovedsak mindre kommuner.

Svargruppe 2 (LEU 2) består av nettkonesjonærene som har områdekonesjon som strekker seg ut over mer enn en kommune.

Disse konsesjonærene har dermed ansvar for å utarbeide flere LEU-er, en for hver kommune. Det er 55 områdekonsesjonærer i denne gruppen med i alt ansvar for utarbeidelse av LEU i 360 kommuner. Kommunene som omfattes av denne gruppen områdekonsesjonærer består av de store bykommunene samt et bredt spekter av kommuner, både store og små.

Invitasjonene for deltakelse i intervjuet ble sendt per epost til ansvarlig person for utarbeidelse av LEU hos den enkelte nettkonsesjonær. Disse adressene ble overlevert fra NVE og utgjør det offisielle register over kontaktpersoner for LEU. Det viste seg å være kun et begrenset antall ikke virksomme adresser.

Invitasjonen ble sendt til 69 nettselskap i svargruppe 1 og til 55 nettselskap i svargruppe 2. Nettselskap i svargruppe 1 ble spurt å gjennomføre intervjuet for den ene kommunen de har ansvar for, mens nettselskap i svargruppe 2 ble bedt å svare for maks 4 av kommune de har ansvar for. Til sammen utgjorde dette 182 kommuner for svargruppe 2. Respondentene har blitt bedt om å svare for den siste oppdateringen (2006 versjonen av LEU) generelt, med mindre det er spesifisert noe annet.

3.2 Dybdekartlegging

Mens breddekartleggingen var under gjennomføring ble et utvalg kommuner kontaktet for å diskutere ulike sider ved de lokale energiutredningene. I utgangspunktet var disposisjonen for dialogseminaret lagt på forhånd. Imidlertid fungerte også resultatene fra breddestudien som en opptakt til disse diskusjonene.

Disposisjonen for dialogseminaret var tredelt. I forhold til evalueringsprosjektets problemstilling var siktemålet å berøre (1) årsakene til at LEU i kommunene ble vellykket eller ikke vellykket, (2) hva kommunene vurderte som LEUs viktigste formål, og (3) diskusjon rundt hvordan man kan forbedre og/eller supplere ordningen med lokale energiutredninger. Mer presist om spørsmålene følger under;

- ***Hvorfor de lokale energiutredningene førte til / førte ikke til konkrete resultater i kommunen?*** Med konkrete resultater mener vi for eksempel i hvilken grad de lokale energiutredningene førte til igangsetting av kommunale tiltaksplaner på energiområdet, og/eller konkrete energitiltak. Eksempler på årsaker til at det ble – eller ikke ble – konkrete resultater av de lokale energiutredningene kan være prosessinterne (måten energianalysene ble gjennomført på), kommunale forhold (den lokale dagsorden, administrativ kapasitet osv) og eksterne forhold (rammebetingelser, statlig politikk på andre områder, markedsforhold osv), jf. *Figur 1*.

- **Hvilke formål man mener at lokale energiutredninger skal tjene?** Eksempler på dette er om LEU er vurdert knyttet opp mot energipolitikken, klimapolitikken, arealpolitikken, kommunal tjenesteproduksjon eller annet.
- **Hvordan forbedre / supplere ordningen med lokale energiutredninger?** Til dette spørsmålet knyttes også refleksjoner om hvilke faktorer som spiller inn. Eksempler her er i tråd med interne prosessfaktorer, kommunale forhold, eksterne forhold (for eksempel rammebetingelser som energipris), jf. *Figur 1*.

Bakgrunnen for å gjennomføre utstrukturerte intervjuer (såkalte kvalitative intervju) er for det første å innhente informasjon om kommunenes syn på ordningen med lokale energiutredninger. For det andre vil slike intervjuer bidra til å supplere resultatene fra breddestudien. På denne måten får vi innsikt i ordningen både med *tekst og tall*. De ustrukturerte intervjuene gir dypere forståelse av sammenhenger, og aktørers (her kommuner) erfaringer med, ordningen. Når disse intervjuene i tillegg ble gjennomført i *etterkant* av den breddestudien, fungerer det også som et supplement til de statistiske fordelingene, og informantens refleksjoner rundt tallene skaper *innsikt* i tillegg *oversikt*.

Intervjuene som ble gjennomført fant sted innenfor rammene av et såkalt *dialogseminar*, og intervjuformen ligner derfor et gruppeintervju. Valget av en slik intervjuform kan begrunnes på mange måter: Først og fremst er dialogseminaret/gruppeintervjuet en mulighet til å samle flere og ulike aktører, det kan derfor være tidsbesparende. For det andre er denne intervjuformen en anledning for aktørene (kommunene) til å møtes å diskutere ulike syn og erfaringer på ordningen. For det tredje bidrar dialogseminarets form til at representantene fra de ulike kommunene i fellesskap kan diskutere seg frem til en samlende forståelse av ordningen med lokale energiutredninger. Dialogseminaret har imidlertid noen svakheter – i alle fall i dette konkrete tilfellet. Disse svakhetene er knyttet til utvalget av kommuner til seminaret. Vi skal under kort redegjøre for dette, og vurdere konsekvensene av dette for evalueringen.

Først er det viktig å understreke at siktemålet med kvalitative intervjuer *ikke* generalisering i statistisk forstand. Det er derfor ikke et mål at informantene nødvendigvis skal gjenspeile et representativt utvalg. I utgangspunktet var likevel utvalgsstrategien til dialogseminaret slik at vi ønsket å samle kommuner der LEU både hadde vært vellykket og ikke vellykket. I tillegg ønsket vi at litt ulike typer kommuner (størrelse, geografi, folketall, energiforhold etc.) ble representert. Kommunene ble konsultert mot denne bakgrunnen². Det

---

² Vi vil ikke presentere en uttømmende liste over hvilke kommuner som er kontakte, hvilke som takket ja, og hvilke som takket nei.

viste seg imidlertid at de kommunene som takket ja til å delta på seminaret hadde noen typiske karakteristika; det var kommuner med en klart definert ansvarlig for LEU, kommuner som gjerne har noen ressurser knyttet til energiutredninger, kommuner med en definert klima/energipolitikk og kommuner over en viss størrelse. Dette *tyder* på at utvalget mangler representanter fra mindre kommuner og gjerne der LEU ikke har fungert etter intensjonen.

På bakgrunn av dette ble det derfor gjennomført noen kortere oppfølgende telefonintervjuer. Disse ble gjennomført med kommuner der LEU kanskje ikke har stått så høyt på dagsorden som tilfellet var for en del av de kommunene som deltok på dialogseminaret. Disse kommunene ble også konsultert for å supplere og kommentere resultatene fra denne delen av evalueringen. I tillegg opplevde vi at det i løpet av dialogseminaret til en viss grad ble snakket "på vegne" av andre kommuner. Her ble det lagt for dagen perspektiver som *kunne være* relevante for andre typer av kommuner med andre typer av utfordringer. Gitt dette mener vi at utvalget til dialogseminaret ikke er av avgjørende betydning for evalueringen.

4. Bakgrunn – lokal energiplanlegging

Lokale energiplaner er ikke uten videre en direkte del av kommuneplanleggingen. De *kan* være det i den grad slik planlegging gjøres i medhold av planlovgivningen. Men oftest foregår denne formen for planlegging som tematisk avgrenset planlegging *uten* formell forankring i plan- og bygningsloven. I de fleste tilfellene vil det likevel være nære faglige og på andre måter institusjonelle koblinger, selv om det ikke er en formell kobling gjennom lovhjemmel for planleggingen.

Lokal energiplanlegging har en relativt lang historie, med en oppblomstringstid på 1970-tallet. Det kan spores tre årsaker til at lokal energiplanlegging blomstret i denne perioden. For det første var det energikrisen eller egentlig oljekrisen i 1973-74. For det andre var temaet nært knyttet til debatten om hvorvidt Norge skulle bygge ut atomkraft og videreføre en storstilt nasjonal elektrisitetsutbygging. For det tredje var det den bredere miljødebatten som hadde stor intensitet utover 1970-tallet både i Norge og internasjonalt. Svaret på debattene rundt disse tre begivenhetene ble for det første et lokalt fokus i energiplanleggingen, for det andre stor oppmerksomhet om energiøkonomisering, og for det tredje en stor interesse for utnytting av ulike fornybare energikilder som sol, vind, bølger og naturvarmebaserte varmepumper.

Den lokale energiplanleggingen avløste en tidligere *forsyningsorientert* planlegging som i all hovedsak var rettet inn mot sikring av el-framføring og nasjonal kraftforsyning. Denne formen for planlegging skjer i dag på regionalt (fylkes-) og nasjonalt nivå med betegnelsen kraftsystemplanlegging, og gjøres i medhold av energiloven. Hovedformålet med kraftsystemplanleggingen er å sikre en effektiv utnyttelse og videreutvikling av overførings- og fordelingsnettene. Elforsyningsplanene inngikk i en faglig-politisk tradisjon der mest oppmerksomhet var rettet inn mot det å øke el-produksjonen, med tilsvarende liten eller ingen oppmerksomhet mot omfanget av el-forbruket. Den nye formen for lokal energiplanlegging representerte et viktig skifte ved at oppmerksomheten nå ble rettet nettopp mot det lokale *forbruket*, og at oppmerksomheten i prinsippet ble rettet mot *all* form for lokal energiforbruk – ikke bare forbruket av elektrisitet. Dette skiftet bidro samtidig til et økende lokalt fokus på kommunale energispørsmål. Flere kommuner opprettet egne ENØK-programmer utover 1970-tallet, og også NVE bygde opp kompetanse på energiøkonomisering. Det nye olje- og energidepartementet bygget opp et eget ENØK-kontor for å bistå det lokale arbeidet. De kommunale (og interkommunale) e-verkene³ utviklet også kunnskaper

---

³ På slutten av 1970-tallet skjedde det også en interessant endring i *benevnelsene*. Flere e-verk – *elektrisitetsverk* – endret på denne tiden navn til *energiverk*. Dette kan indikere et skifte i fokus. En del e-verk fikk da også på denne tiden ansvar for varmeplanlegging.

på ENØK og til dels også alternative energikilder. Videre ser vi at – på tross av manglende lovverk – ble det etablert lokal varmeplanlegging og en tradisjon for bebyggelsesplaner som tok hensyn til solenergi og varmepumper. Planleggingen lokalt skjedde altså i stor grad på reguleringsplannivået.

Selv om den lokale energiplanleggingen førte med seg en utvidelse av perspektivet lokalt på energipolitikk, er det viktig å understreke at perspektivet i hovedsak rettet seg inn mot *stasjonært* energiforbruk. Den mobile delen var i liten eller ingen grad vektlagt. Det var energiforbruk i bygninger som stod i fokus, med hovedvekt på *kommunale* bygg.

Fokuset på lokal energiplanlegging – og da oppgaveorientert heller enn forsyningsorientert – var en internasjonal trend. I Sverige ble det for eksempel i denne perioden etablert en lovgivning om kommunal energiplanlegging, og i Danmark fikk man en lov om varmeplanlegging. Også i Norge var det på denne tiden en prosess for å lovfeste lokal/kommunal energiplanlegging, noe som blant annet er materialisert i NOU 1979: 33 *Energiplanlegging lokalt*.

Interessen for, og engasjementet i, lokale energispørsmål ble betydelig redusert utover 1980-tallet. Likevel er det grunn til å tro at tenkingen lokalt rundt energiforsyning og lokal energibruk hadde ”satt seg”. Varme- og fjernvarmeplaner ble derfor til en viss grad fremdeles brukt i kommunale planer. I etterkant av Brundtland-rapporten – Vår felles framtid – skjedde det på nytt en dreining i fokus. For det første fikk man et fokus på forholdet mellom areal og transport. Som en del av dette ble det etablert en virksomhet rundt kommunal areal- og transportplanlegging. Dette ble i 1992 forankra i PBL, gjennom rikspolitiske retningslinjer for samordnet areal- og transportplanlegging. For det andre resulterte prosessene rundt Brundtland-rapporten og Lokal Agenda 21 i en rekke kommuner i lokale energi- og klimaplaner. Statens Forurensningstilsyn gav i sammenheng med dette ut en veileder og hadde også økonomiske støtteordninger.

4.1 Status for kommunal energiplanlegging i dag

En undersøkelse utført for ENØK-sentrene i Norge og NVE i 2000 viser at 15 prosent av kommunene og 29 prosent av fylkeskommunene oppgir å ha laget en egen energi- eller varmeplan for hele eller deler av kommunen. 54 prosent av kommunene oppgir at de arbeider med planer eller saker som omhandler energi (Tokheim mfl 2000)⁴. Andelen samsvarer rimelig godt med resultatene fra en annen undersøkelse utført i 2000, av ProSus, der 43 prosent av landets

---

⁴ Undersøkelsen bygger på svar fra i alt 300 telefonintervjuer, hvorav 288 er med kommuner og 12 med fylkeskommuner. Vel halvparten av de spurte er enten rådmann eller assisterende rådmann, mens de øvrige er administrative lederstillinger med tilknytning til energifeltet.

kommuner oppgir å ha aktiviteter på alternativ energi eller reduksjon av energiforbruket (Bjørnæs 2002, s. 269). Samsvaret mellom disse tallene er særlig interessante fordi de antyder en *økning* i kommunenes interesse for arbeidet med energispørsmål det siste tiåret. En tilsvarende undersøkelse utført av NIBR i 1993 viste at energiforbruk og –sparing da var det *lavest* prioriterte området i kommunene av elleve definerte miljøtema. Bare 11 prosent av kommunene nevnte energi blant de fem viktigste temaene i forbindelse med utarbeidelse av lokale miljøvernplaner. De aller fleste av kommunene som nevnte energi ga dessuten temaet lav prioritet (4. eller 5.-plass av fem). I undersøkelsen konkluderes det med at ”energibruk ...er lavt prioritert” (Hovik 1994, s. 184). Vår antydning om økt interesse lokalt for energispørsmål underbygges ytterligere av data fra NVEundersøkelsen. Der finner vi at 57 prosent av kommunene og fylkeskommunene mener at temaet energi er *i større* grad på den lokalpolitiske dagsorden nå enn for 5 år siden⁵.

Nasjonal og regional kraftsystemplanlegging skjer med hjemmel i energiloven; lokale energiselskap kan pålegges å drive med lokal energiplanlegging, men staten kan ikke pålegge kommuner og fylker å drive med slik planlegging. I Stortingsmelding 29 (1998-99) ”Om energipolitikken” legger regjeringen vekt på at det er nødvendig å utvikle *kommunene og fylkeskommunene* sin rolle i energipolitikken. Regjeringen signaliserer ønske om en styrket innsats når det gjelder kommunen som energibruker og kommunens rolle som planlegger. Særlig ønsker regjeringen en tettere kobling mellom energiplanlegging og planlegging etter plan- og bygningsloven⁶. Regjeringen begrunner et slikt ønske med å vise til sine ambisjoner om at det framover satses mer på nye, fornybare energikilder. Disse energikildene er normalt *lokale* ressurser, noe som tilsier at det foreligger et potensiale for en klarere kobling mellom lokal energiplanlegging etter energiloven og kommunal planlegging etter plan- og bygningsloven. Slik samordnet planlegging bør i følge regjeringen skje på kommunalt og lokalt nivå.

4.2 Energihensyn i arealplanleggingen

Selv om plan- og bygningsloven ikke har klare pålegg om å ta energihensyn, er energihensyn relevant i forhold til alle nivå i den kommunale arealplanleggingen; fra den overordnede arealplanleggingen, via reguleringsplanen til bebyggelsesplaner og helt ned til den konkrete byggesaken og andre former for enkeltsaksbehandling med tilknytning til arealplanlegging (Holmøy 2000).

---

⁵ Her har vi slått sammen to svaralternativ der respondentene svarte at utsagnet om økt interesse stemmer svært godt eller godt. Motsatt svarer 20 prosent at de utsagnet om økende interesse stemmer dårlig eller svært dårlig.

⁶ Muligheten for også *formelt* å styrke en slik kobling er videre tatt opp av Planlovutvalget.

I en veileder om energi i kommunene fremhever NVE to tema som særlig relevant i kommuneplansammenheng: transport (lokalisering av boliger, arbeidsplasser, servicesentra osv) og klimatilpasning for bygg (Holmøy 2000). I undersøkelsen for ENØK-sentrene og NVE er det *enkeltsaker* og *kommuneplaner* som er de viktigste anledningene der kommunene oppgir at energispørsmål blir behandlet⁷. Det "klassiske" ENØK-arbeidet i kommunale bygg får den klart største oppmerksomheten (68 prosent av kommunene som har drevet med energiplanlegging i en eller annen forstand), men oppmerksomheten rettes også *ut* av kommuneorganisasjonene. ENØK og bruk av vannbåren varme i *nye* bygg rapporteres som tema i hhv 61 og 45 prosent av de samme kommunene (Tokheim mfl 2000). Det drøftes i Planlovutvalget å innføre hjemmel for at kommuner kan pålegge *eksisterende* bygg tilknytning til fjernvarme. Tilknytningsplikten er koblet til prisbegrensninger på fjernvarme slik at kostnader per levert varmenhet ikke skal overstige andre alternativer.

Reguleringsplanlegging kan påvirke energiforbruket ved å gi mer detaljerte bestemmelser enn kommuneplanen når det gjelder kriterier for bebyggelsen. Dette gjelder forhold som:

- begrensning av bygningsareal per enhet
- krav om energivennlige bygningstyper
- krav om energivennlig utforming og planløsning
- krav om plassering og orientering ut fra lokalklimatiske forhold for å redusere
- energibehovet
- krav om god plassering for ledningstrekk for fjernvarme
- krav om vannbåren oppvarming i byggene
- krav om tilknytning til fjernvarme ved nybygg og større ombygginger

Byggeforskriftene av 1997 legger relativt stor vekt på energiøkonomisering (Holmøy 2000). Forskriften inneholder intensjoner om effektiv energibruk men likevel få konkrete krav. Kommunene kan stille krav om at byggherre lager et energi- og effektbudsjett. Videre stiller forskriftene såkalte energirammer for brukt til oppvarming og ventilasjon. I veilederen fra NVE vises det til et potensialet for energisparing på opp mot 30 prosent ved å plassere byggefelt ut fra lokalklimatiske hensyn som solbestråling og vindskjerming.

Kommunen kan også innta en aktiv rolle i *iverksettingen* av regulerings- og utbyggingsplaner. Kommunen kan i byggesaksbehandlingen informere om energimuligheter i tillegg til å forvalte regelverket. Mer

---

⁷ 62 prosent av kommunene som oppgir at energispørsmål blir behandlet, sier at det skjer i forbindelse med enkeltsaker. For kommuneplaner er andelen 45 prosent mens andelen for kommunedelplaner er 24 prosent (Tokheim mfl 2000).

direkte kan kommunen ved å inngå utbyggingsavtaler og erverv eller tomtsalg utarbeide kontraktfestede betingelser som gjelder spørsmålet om energibruk. Det kan gjelde utredningskrav, krav om konkrete fysiske løsninger i bebyggelsen eller kommunen kan stille krav om medfinansiering av fjernvarmeanlegg. Den sterkeste påvirkningen får kommunen ved å stå som grunneier, som da gir kommunen mulighet til å inngå privatrettslige avtaler med utbygger.

Med bakgrunn i ambisjonene om å styrke kommunenes rolle i energipolitikken gjennomførte NVE i 2000 et antall pilotprosjekter i kommunal energiforvaltning med mer enn 30 kommuner involvert. Erfaringene fra prosjektet kan sammenfattes i følgende punkt (Groven og Aall 2002).

- Det er få kommuner som har laget en helhetlig energipolitikk.
- Energi er viktig for flere kommunale sektorer.
- Mange kommuner mangler kompetanse på energiområdet.
- Det er stor variasjon mellom forsøkskommunene, men energipolitikk har ofte lav prioritet.
- Forsøkskommunene mener at statlige energi- og miljømyndigheter er for dårlig koordinert.
- Det er vanskelig å skaffe gode lokale data for dagens energisituasjon i kommunene.
- Økonomisk støtte er viktig for å utløse et kommunalt engasjement av mer overordnet karakter på energiområdet.

Ordningen med direkte støtte til lokal energiplanlegging fra 2000 er ikke videreført, men NVE har laget et nettbasert informasjonsopplegg om lokal energipolitikk og i 2001 ble det etablert et program for kommunenettverk innen energiplanlegging som bl.a. innebærer støtte til etablering av regionale nettverk og støtte til de regionale enøk-sentrene for å styrke deres veiledning overfor kommunene.

4.3 Lokale energitredninger

Ordningen med lokale energitredninger inngår også som en del av et kommunalt energiplanleggingsregime. Forskriften om de lokale energitredningene trådte i kraft 1.1 2003, og NVE oppsummer formålet med utredningene slik;

Alle områdekonsesjonærer er, i henhold til forskriften om energitredninger, pålagt å gjennomføre en årlig energitredning for hver kommune i sitt konsesjonsområde. Utredningen skal presenteres for kommunene i et årlig møte der også andre energiaktører skal ha anledning til å delta⁸.

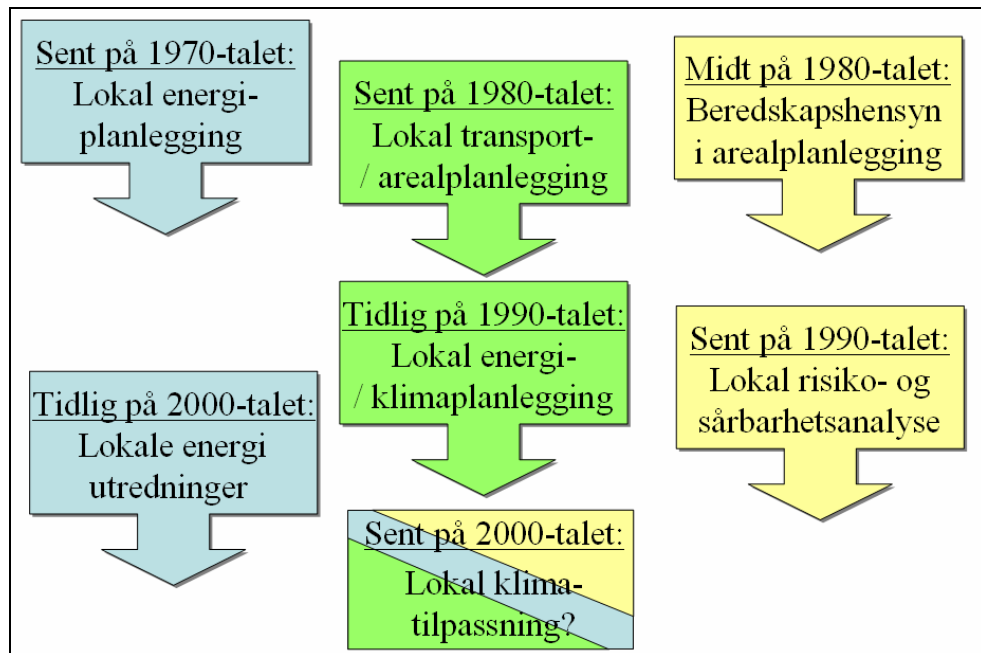

8

NVE legger også vekt på at LEU skal beskrive nåsituasjonen for energisystemet i kommunene. Her understrekes det blant annet at ikke bare el-systemet er sentralt, men også andre typer energiinfrastruktur. Det er også poengtert at LEU skal synliggjøre hvor mye el, fjernvarme, olje/gass og biobrensel som benyttes stasjonært i kommunen. Videre skal det være en beskrivelse av forventet energietterspørsel i kommunen fordelt på ulike energibærere.

NVE har utarbeidet en veileder for utredningsarbeidet. Veilederen beskriver hovedsakelig to forhold; (1) forslag til selve utredningsprosessen og (2) skildring av hvilken informasjon som bør inngå i utredningen. Når det gjelder utredningsprosessen er nøkkeltemaene hvordan involvering av kommunen og andre lokale aktører bør/kan skje. Hva angår informasjonen som bør inngå, beskriver veilederen også hvordan informasjonen kan innhentes.

Oppsummert kan kommunale tradisjoner innenfor feltet energi- og klimaplanlegging illustreres som i Figur 2.

Figur 2 Oversikt over norske plantradisjoner

5. Resultat – breddestudie

Per 18. mai 2007, det vil si 57 dager etter utsendelse var det kommet inn svar fra 43 respondenter for LEU1 og fra 153 respondenter for LEU2. Dette gir en svarprosent på respektive 62 og 84 prosent.

Svarene på multiple choice- og ja/nei-spørsmålene i prosent av antall innkomne svar er vedlagt, se Vedlegg 1.

Svarene på spørsmålene gir et bredt bilde av arbeidet med LEU i kommunene sett ut i fra områdekonsesjonærenes øyne.

I dette kapittelet vil vi omtale svarene på de spørsmålene som er mest direkte relaterte til de sakene NVE ønsket belyst i evalueringen (se Kapittel 1). Hele breddestudien gjelder erfaringer fra de sentrale aktørene i arbeidet med LEU, nemlig områdekonsesjonærene. Svarprosenten nedenfor gis som regel først for svargruppen LEU1 og så for LEU2 hvis ikke noe annet er spesifisert.

5.1 Generell informasjon

Enkelte av svarene gir direkte faktainformasjon om gjennomføringen av LEU.

86% av LEU1 og 75% av LEU2 oppgir at det er den som er ansvarlig for utarbeidelse av LEU hos konsesjonær som har besvart det elektroniske spørreskjemaet (spørsmål 2).

28%/45 % sier at det kun er eget personell som har utført LEU hos områdekonsesjonæren. Dette vil da også si at 62% og 55% har på en eller annen måte leid inn personal/konsulenter til å utføre det praktiske arbeidet (spørsmål 3).

Svarene gir også et godt bilde av ressursene brukt i gjennomføringen av arbeidet. 88% av respondentene i LEU1 og 97% av respondentene i LEU2 svarer at de har benyttet opp mot 50 000 kroner per kommune per år i arbeidet med LEU. Kun resp. 12% og 3% svarer at det er brukt mellom 50 000 og 100 000 kroner per kommune (spørsmål 8). Snittprisen per kommune er lavere hos LEU2 enn hos LEU1.

Spørsmål 18 viser at LEU ble behandlet i styret eller ledelsen hos 56% av nettselskapene i LEU1 og hos 18% av nettselskapene i LEU2 før den ble lagt frem i det offentlige møte. Herav er det 16% av LEU1 som har blitt styrebehandlet mot 1% av LEU2. Dette kan vise til en nærmere tilknytning til arbeidet med LEU i de ”små” konsesjonærene som representerer LEU1.

På spørsmål 21 om LEU benyttes som beslutningsunderlag svarer hhv 53%/72% (LEU1/LEU2) ved investeringer i elektrisitetsnettet og

58%/37% ved investeringer i annen infrastruktur. Det er kun 50%/20% av respondentene som har fylt ut et svar her. Ellers sier 27%/51% at LEU gir dataunderlag til arbeidet med områdevis kraftsystemutredning (spørsmål 23).

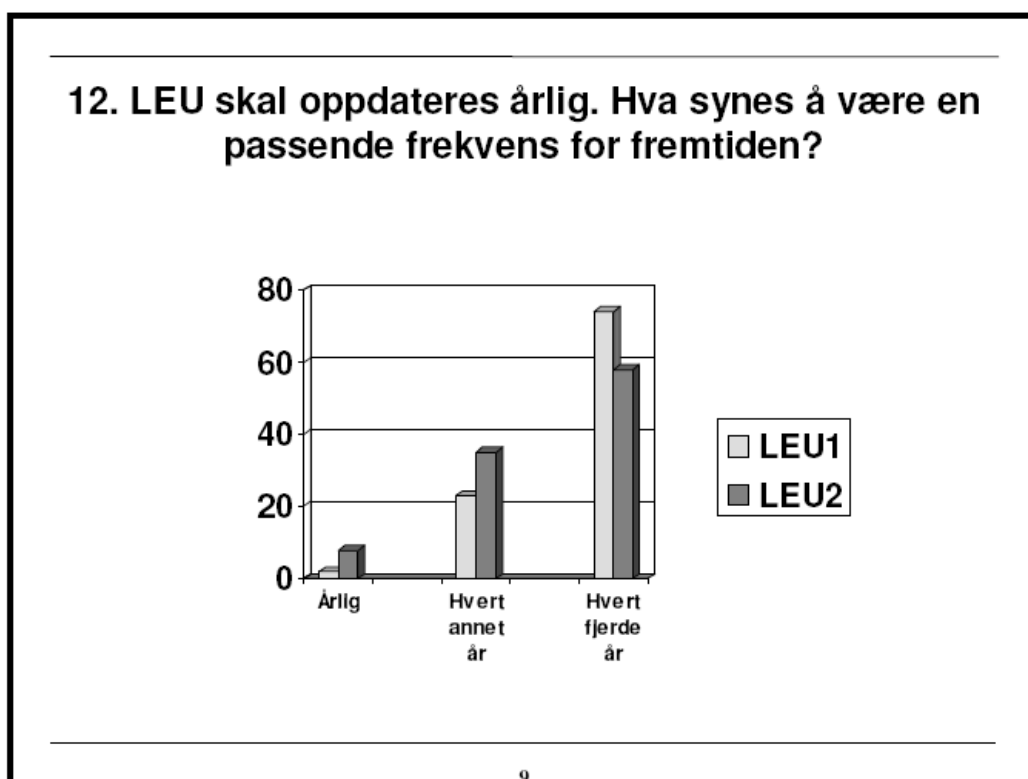
5.2 Hva sier svarene om 'Behov for og effekten av årlig oppdatering'?

Dagens forskrift krever en årlig oppdatering av LEU for hver kommune.

Respondentene ble spurt om hvordan de karakteriserer arbeidet med den siste LEU. Majoriteten (83/63%) svarer at den er en ren oppdatering av forrige LEU, mens respektive 17% og 35% mener at det er gjort mindre omfattende endringer i henhold til den forrige. Ingen av respondentene i svargruppe LEU1 og kun 1% i svargruppe LEU2 sier at det har blitt gjort omfattende endringer (spørsmål 30).

Hva synes de er en passende frekvens for oppdateringen?

I henhold til svarene på spørsmål 12 mener kun 2%/8% (se *Figur 3*) at en årlig oppdatering er en passende frekvens. Mange velger hvert andre år som passende og de fleste (74%/58%) velger hvert fjerde år som passende frekvens for oppdateringen av LEU.

Figur 3 LEU Oppdateres årlig. Hva synes å være en passende frekvent for fremtiden?

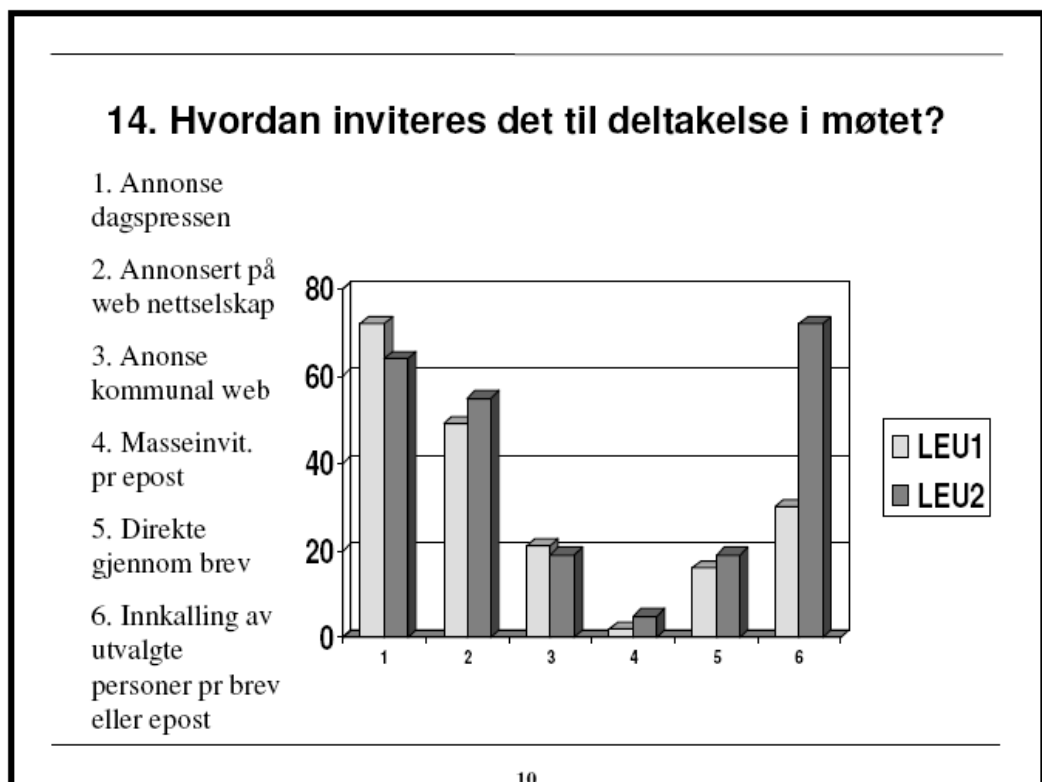
Dagens frekvens på oppdateringen er ifølge konsesjonærenes svar for hyppig. Det underbygges ved at det gjøres små endringer i den årlige

oppdateringen og ved at de uttrykker ønske om større intervall mellom hver oppdatering.

5.3 Hva sier svarene om 'Behov for og effekten av årlig offentlig møte'?

Et sentralt punkt i gjennomføringen av arbeidet med LEU er gjennomføringen av et offentlig møte.

I forskriftens § 10 står det at kommunen og andre aktører skal inviteres til møtet, men det eksisterer ingen krav til hvordan informasjon om møtet skal offentliggjøres. Respondentene ble spurt hvordan de har invitert aktørene til det offentlige møtet. Svarene er vist frem i *Figur 4*. Dette viser at de fleste har valgt en annonse i dagspressen og/eller en annonse på internett. Det er påfallende at det er nesten dobbelt så mange i LEU2 sammenlignet med LEU1 som har innkalt utvalgte personer per brev eller epost. Dette kan tyde på en mer formell behandling av invitasjonen hos konsesjonærene i svargruppe LEU2.

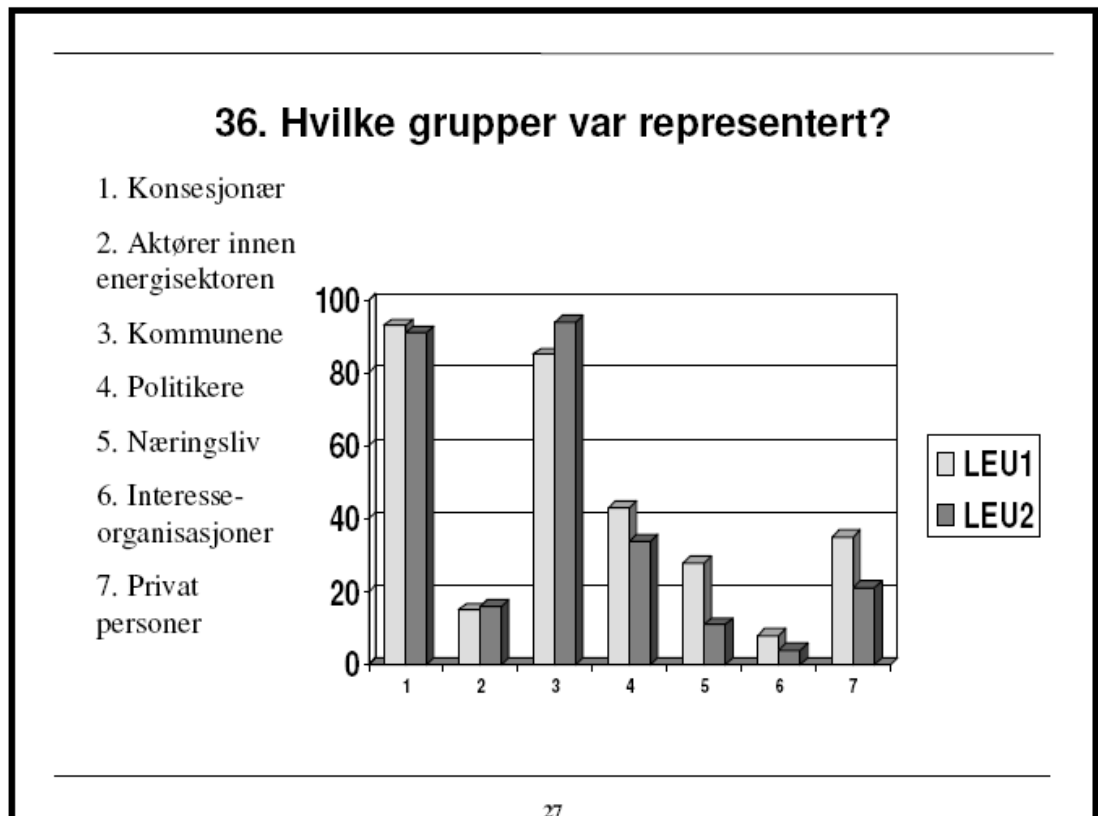

Figur 4 Hvordan inviteres det til deltakelse i møtet?

I henhold til NVEs Veileder for lokale energiutredninger 2005 er 'formålet med å avholde offentlige møter er blant annet å skape en lokal møteplass for gjennomgang og diskusjon av dagens energisystem og utviklingen av dette, med spesiell vekt på alternative løsninger. Målgruppen for møtet er kommunens ansatte og politikere samt andre aktører innen energiområdet. Dette inkluderer blant annet tomteselskap, grunneiere, større energibrukere, energileverandører og andre energikonsesjonærer i området. Gjennom utredningsarbeidet vil

aktuelle aktører i kommunen kartlegges, og det er en fordel at disse mottar invitasjon til å delta på møtet' (Havskjold, Risnes og Espegren, 2005).

Områdekonsesjonærene har fylt ut hvilke grupper/aktører som var representert på det siste offentlige møtet. Svarene på spørsmål 36 vises i *Figur 5*. Dette viser at kommuneorganisasjonen har vært representert på stort sett alle møtene. Det er påfallende at det har vært en svært liten deltagelse av interesseorganisasjoner, samt få andre aktører innen energisektoren. Som kommentar ved åpent spørsmål 37 skrev noen av respondentene at pressen var til stede og noen skrev av det var ingen som møtte opp.

Figur 5 Hvilke grupper var representert?

Ifølge responsen på spørsmål 15 ble det benyttet fellesmøter med flere kommuner i 40% av kommunene i svargruppe LEU2. For LEU1 er dette nesten aldri gjort og dette kan forklares gjennom sammensetningen av LEU1 (kun ansvar for én kommune) og svarene på hva som er grunnen til at det er benyttet fellesmøte (spørsmål 16), nemlig at områdekonsesjonær er felles og at det er mange felles temaer i kommunene.

Antall deltagere per avholdt møte er begrenset. Dette ser en i svarene på spørsmål 35. Ut i fra svarene kan en konkludere med at det i snitt var mellom 5 og 10 personer tilstede på disse møtene. Svarene var veldig sammenlignbare for LEU1 og LEU2.

Undersøkelsen avdekker at LEU i svært liten grad ble behandlet av konsesjonæren i etterkant av møtet (spørsmål 19). Det er heller ikke gjort noen endringer i planen i etterkant av møtet (spørsmål 38). Det årlige møte ser dermed ut til kun å dele informasjon og i liten grad tar innspill fra møtedeltakerne. Slik som møtet er i dag, det vil si med få deltagere og med tilnærmet ingen endring etter fremføring i møtet, synes effekten av det pålagte offentlige møtet å være meget begrenset.

Det virker som om behovet for et slikt møte er begrenset sett fra konsesjonærens side. Ut i fra antall deltagere i møtene ser det heller ikke ut til at publikum/andre aktører er særlig interessert i møtet. Den samlet sett lave interessen for de offentlige møtene kan enten bety at det faktisk ikke er behov for slike møter, eller at forholdene må legges til rette på en annen måte enn det som gjøres i dag for å øke interessen for et slikt møte. Eventuelt at rammene for hele prosessen må endres slik at prosessen framstår som mer ”viktig” lokalt, men det forutsetter endringer av mer overordnet karakter enn justeringer i ordningen.

5.4 Hva sier svarene om 'Involveringsgrad av kommunen'?

Et viktig delmål med evalueringen er å avdekke involveringsgraden av kommunen. Det ble stilt mange spørsmål som kan si noe om involveringsgraden av kommunen i arbeidet med LEU, sett ut i fra områdekonsesjonærens øyner.

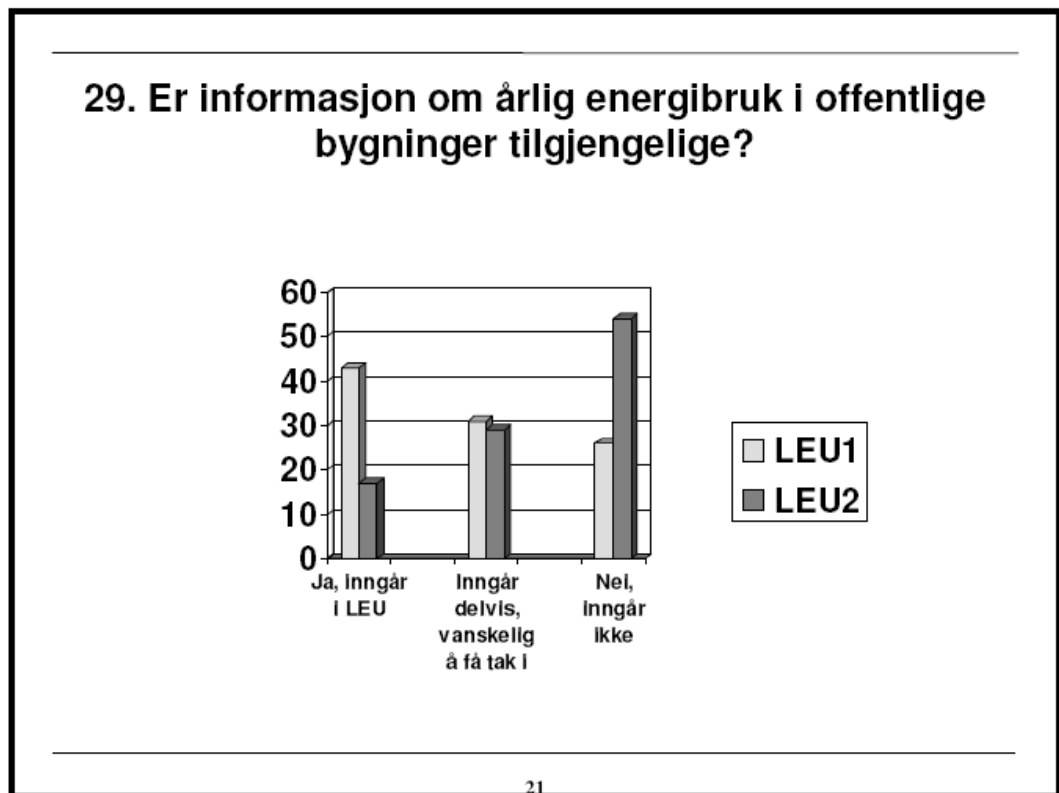
En mulig bakgrunnsvariabel vil kunne være utviklingen av energiforbruket i kommunene. Om energiforbruket er økende, vil dette evt gi grunnlag for fokusering på energiforbruk hos kommunene.

Omtrent halvparten av konsesjonærene svarer at energiforbruket er forutsatt uendret i forhold til tidligere utredning. Likevel sier 36%/38% av respondentene at det er et økt energiforbruk som er lagt til grunn i LEU (spørsmål 32). Dette burde igjen kunne gi grunnlag for en viss fokus på energiforbruk i kommunene og direkte stimulere til tiltak.

Ifølge konsesjonæren har kommunalt ansatte deltatt direkte i utarbeidelse av LEU i 58%/66% av kommunene (spørsmål 5) – som sammenlignet med svarene på spørsmål 36 angående deltagelse på det offentlige møtet må tolkes som deltakelse ut over det å delta på det offentlige møtet.

Et ønske som lå til grunn for dokument 8 forslaget i Stortinget som ledet fram til etableringen av ordningen med LEU var å få frem bedre data om energiforbruket i offentlige bygninger. *Figur 6* viser at det er mange som svarer nei på dette (26%/54%) eller som sier at det er vanskelig å få tak i slike data (31%/29%). Her vises det et stort avvik mellom LEU1 og LEU2. Informasjonen om energiforbruk i offentlige bygg var bedre tilgjengelig i svargruppe LEU1. Dette kan skyldes

enten at de mindre kommunene har bedre oversikt og eller at en for de mindre konsesjonærene ikke legger samme vekt på å få fram dette forholdet fordi det er vanskelig eller kostbart å frambringe. Avsatte ressurser (spørsmål 8) er gjennomsnittlig større i LEU1 enn i LEU2.

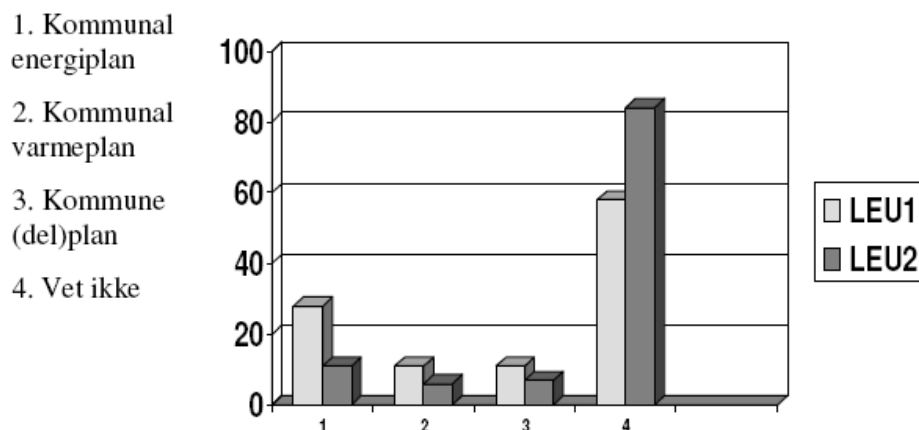
Figur 6 Er informasjon om årlig energibruk i offentlige bygninger tilgjengelige?

Hvordan har kommunen behandlet arbeidet med LEU? Dette ble konsesjonærene spurt om i spørsmål 20 ved å spørre 'Er LEU blitt forelagt til behandling i kommunestyre/formannskap?'. De fleste av konsesjonærene svarer nei (49%/39%) eller vet ikke (39%/47%). Kun 12%/14% svarer ja.

Også svarene på spørsmål 39 om 'Har kommune en egen klimahandlingsplan' og spørsmål 40 'Har kommunen fått støtte fra Enova til 'kommunal energi- og miljøplanlegging' viser nesten kun nei og vet ikke svar. Det er allikevel en viss link mellom LEU og noen kommunale planer ifølge konsesjonærene (se *Figur 7*), men også her er 'vet ikke' alternativet dominerende.

Det er tankevekkende at en såpass stor andel av konsesjonærene svarer "vet ikke". Det kan tyde på at kontakten mellom kommunene og konsesjonærene er avgrenset kun til det å utarbeide LEU, mens det er liten kontakt i fasen i etterkant – når resultatene fra LEUen i prinsippet skal følges opp lokalt. Det er muligens også et poeng at det er LEU2 gruppen som har størst andel "vet ikke"; noe som kan tyde på at enkeltkonsesjonærer er i tettere inngrep med kommunene.

24. Blir LEU knyttet opp mot prosessen med en eller flere av følgende kommunale planer?

18

Figur 7 Blir LEU knyttet mot prosessen med en eller flere av følgende kommunale planer?

På spørsmål 43 'Brukes LEU, etter din mening, som et sentral redskap for å redusere energibruken i kommunen?', svarer ingen i svargruppe LEU1 og bare 4% i LEU2 med ja. Det indikerer at spørsmålet om å redusere energibruken er svært lavt på dagsorden, eventuelt at også svaret på dette spørsmålet viser at det er svært liten kontakt mellom konsesjonærene og kommunene slik at konsesjonærene i realiteten ikke vet om dette spørsmålet er på dagsorden i kommunene.

En ser at kommunene i en stor grad bidrar med informasjon til utarbeidelsen av LEU og at de er tilstede på det offentlige møtet. Men når det gjelder statistikk om energibruk i kommunens/offentlige bygg viser det seg å være svært vanskelig å få tak i. En kan også se at kontakten mellom kommunene og konsesjonærene, og dermed kunnskapen hos konsesjonæren om arbeid med klima og energi innenfor kommunene, er svært begrenset. Videre tyder våre data på at spørsmålet om å redusere energibruken i svært liten grad er på dagsorden lokalt.

5.5 Hva sier svarene om 'Involveringsgrad av andre aktører'?

Vi har sett ved behandlingen av spørsmål 36 hvem som var representert på det offentlige møte. En mangler der interesseorganisasjoner og andre energiaktører. På spørsmål 6 om

Fylkesmannen har gitt faglig innspill til utarbeidelse av LEU svarer kun 7% med ja, dette gjelder begge svargruppene.

Ut i fra spørsmål 18 vet vi at LEU stort sett kun blir administrativt behandlet hos selve områdekonsesjonæren for svargruppe LEU2. Vi ser også at de benytter seg i stor grad av konsulenter/innleid personal til å utføre arbeidet.

I hovedtrekk ser man at prosessen med LEU i svært begrenset grad klarer å fange interessen til andre aktører som fylkesmannen, politikere og interesseorganisasjoner.

5.6 Tilpasningsevnen av ordningen ift kommunestørrelse og -struktur

Ordningen som sådan fører til masseproduksjon av dokumenter hos de større konsesjonærene (spørsmål 8). De bruker oftere et fellesmøte for flere kommuner for offentliggjøring av LEU (se spørsmål 16).

En ser også at informasjonen om energiforbruk i offentlige bygg er lettere tilgjengelig hos de mindre konsesjonærene (spørsmål 29). De mindre konsesjonærene bruker også mer ressurser på utarbeidelsen (spørsmål 8).

De større områdekonsesjonærene svarer også oftere 'vet ikke' på spørsmål angående LEU og energiarbeidet innenfor kommunen. Ellers kan en se en større spredning av type aktører i det offentlige møte hos de mindre konsesjonærene (spørsmål 36).

I selve organisering av arbeidet er det lite forskjell mellom de store og de små konsesjonærene (se spørsmål 3 til 7).

Ut i fra disse observasjonene kan en ikke konkludere med at det er signifikante forskjeller mellom de store og små konsesjonærene i forhold til gjennomføringen av prosessen med LEU.

5.7 Konklusjon

Etter å ha gjennomgått de ulike temaer som har blitt behandlet ovenfor kan en konkludere følgende:

- Dagens frekvens på oppdateringen er ifølge konsesjonærene for hyppig. Det gjøres kun relativt små endringer i den årlige oppdateringen og de uttrykker ønske om større intervall mellom hver oppdatering.
- Konsesjonærene peker på at det er liten interesse for det offentlige møtet som de er pålagt å gjennomføre i forbindelse med LEU. Det er gjennomgående et lavt oppmøte både når det gjelder antall personer og antall aktører. Den samlet sett lave interessen for de offentlige møtene kan enten bety at det faktisk ikke er behov for slike møter, eller at forholdene må legges til rette på en annen måte enn det som gjøres i dag for å øke interessen for et slikt møte. Eventuelt er det slik at

rammene for hele prosessen må endres slik at prosessen framstår som mer viktig lokalt, men det forutsetter endringer av mer overordnet karakter.

- Kommunene har i stor grad bidratt med informasjon til utarbeidelsen av LEU. Det viser seg imidlertid å være svært vanskelig å få tak i statistikk om energibruk i kommunale og andre offentlige bygg.
- Kunnskapen hos konsesjonæren om kommunenes arbeid med klima og energi og oppfølgingen av LEU er svært begrenset.
- Prosessen med LEU klarer i svært begrenset grad å fange interessen til andre aktører som fylkesmannen, politikere og interesseorganisasjoner.
- Spørsmålet om energisparing og behovet for redusert energiforbruk er svært lite fokusert i LEU; noe som også gjelder NVEs veiledningsmateriale for utarbeidelse av LEU.
- Det er ikke signifikante forskjeller mellom de store og små konsesjonærene i forhold til gjennomføringen av prosessen med LEU.

6. Resultat – dybdestudie

Det følgende kapitlet er tuftet på diskusjonene som fant sted på dialogseminar i Oslo, fredag 20. april 2007, der temaet var lokale energiutredninger. For en mer utfyllende presentasjon av metode, utvalg og datas begrensninger se kapittel. Deltakerne på dialogseminaret er listet i tabell Tabell 1

Tabell 1 Deltakere dialogseminar 20. april

Navn	Kommune	Rolle
Olav Stav	Stavanger	Miljøvernssjef Stavanger kommune. Oppgaver knyttet blant annet til oppfølging av Stavangers miljøplanen og LA21. Har også jobbet i Miljøverndepartementet.
Erik Hauge	Oslo	Tilknyttet ENØK-etaten og har blant annet jobba med innputt til energiutredningen for Oslo. Hauge har tidligere utarbeida en plan for (stasjonær) energibruk i Oslo.
Per Vikse	Bergen	Arbeider i Plan og miljøetaten i Bergen kommune. I og med parlamentarisme i Bergen er dette en fagetat. Vikse har jobba med generelle miljøsaker (lokal luftkvalitet, miljøgifter i Byfjorden og klimahandlingsplan). Andre arbeidsoppgaver er knyttet til kommuneplanens arealdel, energi og støy.
Frode Graff	Drammen	Arbeider med ulike oppgaver knyttet plan og byutvikling. Byplan
Anders Mossing	Nittedal	Nytilsatt miljøvernkonsulent i kommunen.
Venås Nils Bjørn	Molde	Venås er energiansvarlig i kommunen, arbeider i plan og utviklingsavdelinga. Landbruksfaglig bakgrunn
Audun Bjørnsgard	Gjøvik	Bjørnsgard jobber under virksomhetsområdet Arealbruk og utvikling, og er leder for vi landbruksseksjonen.
Per Skeid	Istad Energi	Arbeider i Istad Energi som er konsesjonær i flere kommuner i Møre og Romsdal. Har utarbeidet en rekke lokale energiutredninger. Elektrobakgrunn.
Anders Grønstedt	NVE	Bestiller av evaluering. Jobber i nettseksjonen til NVE, som er den seksjonen i direktoratet som har ansvar for LEU. Grønstedt arbeider særlig med LEU og kraftsystemanalyser. Har elektrofaglige bakgrunn

I tillegg deltok Tor Mjøs og Ralph Sijstermans fra Norconsult og Carlo Aall og Hogne Sataøen fra Vestlandsforskning.

Dataene fra dette seminaret er i tillegg supplert med oppfølgende intervjuer. Informantene i disse oppfølgingsintervjuene er både kommuner som deltok på dialogseminar (for presisering av svar og oppklaringer) og andre ”typer” kommuner som ikke deltok på dialogseminaret.

Strukturen i dette kapitlet er som følger; først presenterer vi resultatene fra diskusjonen omkring rammebetingelsene for LEU. Dette kapitlet diskuterer de typer av rammebetingelser som aktørene la vekt på som særlig viktige i diskusjonen på dialogseminaret. Her er mellom annet energiloven, følelsen av manglende kommunale virkemidler, manglende energikompetanse nevnt som særlig viktige punkter.

Etter dette diskuterer vi kommunenes syn på eget handlingsrom i forhold til LEU. Basert på de tentative resultatene fra breddeundersøkelsen kunne det se ut til at ”kommunene må skjerpe seg,” og at de i for liten grad bruker den muligheten som faktisk ligger i LEU. Spørsmålene her kretser rundt *hvorfor* kommunene ikke greier å bruke mulighetene som ligger i de lokale energiutredningene. Dette kapitlet starter ut med noen eksempler på kommuner som har fått gode prosesser rundt LEU og kommuner der det motsatte er tilfellet. Vi fokuserer videre på kommentarene kommunerepresentantene knyttet til bruken av LEUs statistikker, LEUs kobling til kommunale energi- og klimaplaner, samt den *dialogen* som har vært mellom kommune og konsesjonær.

Avslutningsvis gjør vi rede for de konkrete forslagene som kommunene lanserer i forhold til å justere ordningen med lokale energiutredninger. Her presenteres både forslag til forskriftsjusteringer og suppleringer av ordningen mer generelt. Sentralt her er for det første synspunkter knyttet til de offentlige møtene, koblingen til kommunale planprosesser, samt spørsmålet om årlige oppdateringer, samt andre forslag til justering fra kommunerepresentantene.

Det er videre slik at vi presenterer diskusjonene, temaene og synspunktene som kommunene selv la vekt på i løpet av seminaret. Dette er strukturerende for presentasjonen under – selv om rekkefølgen i presentasjonen er *tematisk*, heller enn *kronologisk*.

6.1 LEU og rammebetingelser

Flere av kommunene understreker at LEU er vanskelig å forankre kommunalt fordi man mener det mangler virkemidler. Et ”typisk” sitat fra dialogseminaret er i så måte:

”På denne måten vart LEU en plan som man egentlig hadde fra før. LEU førte ikke til noe nytt, fordi en hadde en energihandlingsplan. *Men mangel på virkemidler for kommunene er et problem*” (Drammen, vår utheving).

Likeledes legges det vekt på at rammebetingelsene rundt LEU er et problem for en god gjennomføring. Vi skal nå se nærmere på dette og bruke diskusjonene fra dialogseminaret som et grunnlag for en presentasjon av kommunenes syn på rammebetingelsene for LEU.

6.1.1 Den historiske bakgrunnen styring etter energiloven

Flere av deltakerne på dialogseminaret poengterte at kommunenes muligheter til *styring* på energiområdet er begrenset etter energiloven av 1990. Også prissystemet på energi ble trekt frem her som et hinder for kommunene.

Oslo kommune la for eksempel stor vekt på historien bak kommunale energivirkemidler i Oslo. Representanten fra Oslo på seminaret mener dette er et sentralt bakteppe for å forklare hvorfor LEU kanskje ikke har fungert etter intensjonen i alle kommuner. Han sier at

”Tidligere var Oslo Lysverker eid av Oslo kommune. Dette betydde store styringsmuligheter – som et eksempel ble strømpriser bestemt av bystyret. Oslo kommune var veldig aktive på energisiden. Etter energiloven ble kommunalbedriften splitta opp. Man gikk da fra å ha ansvaret og å kunne bestemme, til nå da det er lite diskusjon om energi politisk” (Oslo).

Det blir likevel her antydning at en ny energiplan for Oslo – utarbeida av ENØK-etaten – kan representere en dreining, blant gjennom vedtak om hva kommunen kan gjøre for egen energibruk, for eksempel vannbåren varme, stimulering av fjernvarme m.m.

Som nevnt ble også prissystemet på kraft (fritak fra el-avgift) trekt frem som en sentral rammebetingelse for LEU. Gjøvik understreket at dette er viktig, spesielt når man skal *legge om* energisystemet:

”Da er prissystemet på kraft viktig. De store energibrukerne / industrien har så gunstige energipriser, som gjør at de ikke trenger å legge om. Bl.a. fritak på el-avgift. Kunne du brukt fritak på el-avgift til å subsidiere fornybar energi? Prismekanismer viktig. De som er mest interessante for å legge om til fornybar er de som har klart beste vilkår og vanskelige å få til å legge om” (Gjøvik).

Ikke alle mener at rammebetingelsene er avgjørende – det finnes spillerom. Stavanger kommune målbar *til dels* en slik holdning.

”Stavanger har hatt en politikk med styring av utbygging. De av kommunene som overlater alt til private har problemer. Men viss ikke politikere vil styre slik som tilfellet er i Stavanger (i egenskap av grunneier) så har man ikke noe lovverk i ryggen” (Stavanger).

Diskusjonene rundt disse spørsmålene bunner ofte i problemstillingen om energiutviklingen er/bør være markeds- eller samfunnsstyrt. Dette er et stort tema, som ikke skal berøres nærmere i denne rapporten. Det er likevel viktig å ta med at temaet blir sett på som sentralt – også som *forklaring* på hvordan lokale energiutredninger fungerer/ikke fungerer. Derfor skal vi også ta med et utdrag fra dialogseminaret som sterkt understreker dette. Her er det representanten fra Oslo kommune som reflekterer over i hvilken grad lokale energiutredninger *kan* spille en rolle i et system med markedsstyrt energiutvikling:

”NVE har jo ikke kalt det *plan*. De har kalt det *utredning*. Det er mer et samlingsdokument for kommunikasjon mellom aktører. Og i det ligger det en erkjennelse av det er en markedsstyrt energiutvikling. Ikke samfunnsstyrt. Det er markedet som styrer. Når jeg hører statlige folk snakker om at de skal satse på bio så sier jeg ”ja vel.” For de skal inn i et marked. I et markedsstyrt energimarked, er det ikke lett å styre. Og NVE ser det gjennom akkurat navnet *utredning*” (Oslo).

Sitatet karakteriserer også synet på kommunenes muligheter innenfor rammene av LEU. Vi ser at synet som er representert her, mener at et markedsstyrt energisystem innskrenker mulighetene. Videre ser vi at LEUs status som en ”utredning” (og ikke ”plan”) blir tatt til inntekt for at kommunal styring på energiområdet er vanskelig.

Vi skal se nærmere på dette i kapitlet under. Her blir kommunes syn på manglende virkemidler presentert og diskutert.

6.1.2 Mangel på virkemidler og LEUs status?

Flere av kommunene på dialogseminaret prøver å forklare hvorfor LEU ikke har fungert tilstrekkelig etter intensjonen. En fellesnevner i disse forklaringene er ofte mangelen på kommunale virkemidler. Drammen kommune målbar en slik tilnærming, og følgende sitat kan være illustrerende;

”Vi føler vi ikke har de virkemidlene. Det er det som er politikk. Det er å gjøre noe på områder man kan gjøre noe på. Og en fornuftig politiker går ikke inn på et område der det ikke går an å gjøre noe” (Drammen).

Vi ser at denne kommunerepresentanten mener at energiområdet er et samfunnsområde der det er ”vanskelig å gjøre noe.” Grunnen til dette menes å ligge i virkemidlene som er tilgjengelige for kommunen. Noe av det samme er tematisert av Bergen kommune, som vi ser av utdraget presentert under. Her er krav i forhold til hvilke energibærere som skal brukes i utbyggingssaker nevnt som eksempel på *manglende kommunale virkemidler*;

”Den andre forklaringen er *mangel på kommunale virkemidler*. Kommunen har ikke hatt virkemidler til å styre utvikling. For eksempel i forhold til hvilke energibærere man skal bruke. Men dette kan kanskje endres ved at kommunen får nye virkemidler” (Bergen).

Bergen kommune nevner også senere ”implementering av alternative energikilder” som et område der virkemidlene er fraværende. Vi ser likevel at manglende mulighet til å sette krav bak valg av energiløsning – er det sentrale i flere kommuners forklaringer. Drammen kommune savner for eksempel mulighet til å sette krav til energiløsning; ”Dette har man ikke mulighet til i dag, unntatt der man har fjernvarme.” Også Oslo kommune er inne på det samme;

”Og det er greit nok at man er engasjert i energiutvikling. Men det er lite å gjøre noe med. Og det ser mange i kommunen. Og en utbygger kan selv bestemme om han skal ha olje eller elektrisitet. Det er ikke noe kommunen

kan bestemme. Og det er basisen for at det ”henger litt” og at det ikke er så farlig hva som står i LEU” (Oslo).

Oppsummert ser vi at mange av kommunerepresentantene på dialogseminaret gjentar poenget om at mangelen på kommunale virkemidler er problematisk. Virkemidlene man savner er særlig nevnt å være knyttet til krav om valg av energiløsning og virkemidler i forhold til implementering av alternative energikilder.

Som en del av denne forklaringen – om mangel på virkemidler – reises også spørsmålet om LEUs status. Oslo kommune legger dette til grunn og mener at LEUs manglende ”formelle status” er et problem;

”Det er ikke en plan. Det er utredning, kan nærmest sammenlignes med en konsulentrapport. Det er ikke noe tak i dokumentet. Det er ingen som *må* bruke det. Det er ikke noe vedtak. Hafslund har gjort det fordi de måtte gjøre det. Og det er naturlig fordi de har ikke ansvar for annet enn det de har ansvar for. Ingen har planleggings- eller oversiktsansvar lenger. Heller ikke i Hafslund” (Oslo).

Som vi har sett nevner mange mangel på kommunale virkemidler som en forklaring på hvorfor LEU ikke har fungert som man kunne ønske lokalt. Det er likevel grunn til å understreke at flere kommuner på seminaret antyder at de tror det etter hvert vil komme nye virkemidler til kommunene. Man tror dette vil kunne bidra til økte styringsmuligheter. Dette blir særlig knyttet til klimadebatten – og en fornyet interesse for energi i tilknytning til dette. Sitatet under er ett eksempel;

”I tillegg ble det laget en klima og energiplan for regionen. Her er det konkrete målsettinger for energibruk. I det siste er interessen for energibruk økende. Klima er i fokus og man har hatt målsetningsvedtak som er veldig ambisiøse” (Oslo).

De supplerende telefonintervjuene forsterker på mange måter dette inntrykket. De fleste ser for seg en utvikling der styringsmulighetene blir større. Dette blir av alle knyttet til ”klimadebatten” som har fått en fornyet interesse i offentligheten. Det er likevel grunn til å understreke at ikke alle kommunene stiller seg positive til en slik eventuell utvidelse av styringsmulighetene. En av kommune-informantene sa for eksempel at ”vi har egentlig mer enn nok å henge fingrene i som det er.”

6.1.3 Institusjonell kapasitet og lokal energikompetanse

I forhold til LEUs rammebetingelser ble det også nevnt en annen forklaring på hvorfor man lokalt *ikke* har fått det forventede utbyttet utredningene. Dette er *manglende kommunal energikompetanse*. Dette kan knyttes til en mer overordnet problemstilling om kommunenes institusjonelle kapasitet. En uttalelse fra Bergen kommune viser dette forholdet. Uttalelsen omhandler en energimelding som ble utarbeida

av kommunen i 1997, men vi ser også at ”menneskelig” energikompetanse har en sentral plass i forklaringen:

”I Bergen ble det i 1997 utarbeida en energimelding. Denne var veldig miljøorientert. På denne tida hadde kommunen stor energikompetanse gjennom en av kommunens ansatte. Meldinga blei behandla politisk og det ble knytta mange mål til denne meldinga (blant annet oppstod ”klimamålet” i kjølvannet av dette). I etterkant av denne meldinga slutta den ansatte som hadde stor energi-kompetanse (begynte i et gass-selskap). Tilsvarende kompetanse ble aldri henta inn igjen” (Bergen).

Uttalelsen over tyder på at energikompetanse internt i kommunen er en sentral rammebetingelse for gode prosesser på energiområdet – også i forhold til LEU. Bergen kommuner nevner også dette *eksplisitt* som en (av to hoved-)forklaringer på at LEU ikke har fungert som man kunne ønske⁹. Representanten fra Bergen kaller denne forklaringen ”tradisjon og kultur” og sier følgende;

”Kommunen har ikke hatt den relevante energikompetansen. Det er andre som har hatt kunnskapen. Tidligere hadde man Bergen lysverker. Da dette ble privatisert har kunnskapen forsvunnet ut av organisasjonen. Og kommunen har sittet igjen med spørsmål om hvordan styre energipolitikken. Det samme forholdet gjelder for renovasjon. Der har også kommunen mista kompetansen (jf. BIR). Så kultur og tradisjon er en forklaring” (Bergen).

Sitatet er et eksplisitt uttrykk for at kommunal energikompetanse blir sett på som en sentral rammebetingelse for god utnyttelse av de lokale energiutredningene.

Også representanten fra Drammen kommune uttrykker et slikt syn, men er samtidig pessimistisk i forhold til mulighetene for å få til endringer på dette området. Bakgrunnen for dette er nettopp knyttet til kommunenes virkemidler, og man ser liten grunn til at personell med energikompetanse vil finne det relevant å arbeide i en kommuneadministrasjon, gitt de begrensede styringsmuligheter man identifiserer;

”Dette med kompetanse er knytta til kommunens engasjement. Så lenge kommunen har begrensa virkemidler, så er det ikke interessant å ansette en med energikompetanse, og heller ikke interessant for en med energikompetanse å arbeide i en kommuneadministrasjon” (Drammen).

Litt av det samme forholdet blir også uttrykt i en kommentar fra Bergen kommune avslutningsvis på seminaret. Her var diskusjonstemaet søknadsprosesser til ENOVA. Her ser vi at energikompetansen på kommunalt nivå må hentes inn gjennom innleid kunnskap.

”Vi søker etter penger for å drive energistyring, men vi måtte leie inn folk for å skrive søknaden!” (Bergen)

---

⁹ Den andre er mangel på kommunale virkemidler.

Spørsmålet om lokal energikompetanse knytter seg til den *institusjonelle kapasiteten* i kommunene. Generelt har det vært en trend at kommunene har mistet kompetanse og personell på miljøvernsida, men også på energiområdet slik dialogseminaret tematiserer. I takt med at energikompetansen ser ut til å ha forsvunnet i dragsuget av privatisering av kommunale kraftselskaper, har også andelen kommuner med miljøvernlederstillinger sunket fra nesten 90 prosent på midten av 1990-tallet til om lag 20 prosent i dag. I sum reduserer dette den institusjonelle kapasiteten i kommunene til å drive lokal energiplanlegging. Informantenes uttalelser på dialogseminaret tyder også på at institusjonell kapasitet er en hovedbetingelse for gjennomføring av de lokale energiutredningene.

6.1.4 Hvilke formål LEU skal tjene

Når det gjelder rammebetingelser for LEU er også formålet utredningen skal tjene sentralt. Er det avklart hvilke mål LEU skal bidra til å oppfylle kommunalt? Sagt på en annen måte – dersom LEU er svaret – hva er spørsmålet?

På dette punktet kan det se ut til at det er litt forskjellige syn fra kommune til kommune. Det er nevnt en rekke formål som LEU *kan* inngå som et ledd i. For eksempel nevnes LEU i forhold til beredskapsplaner, miljøpolitikk, forsyning, ”den kommunaltekniske sfære” og i forhold til klimadebatten. Denne *bredden* i formål er for eksempel eksemplifisert i følgende utsag;

”[...] en sånn klima- og energiplan er jo ikke bare knyttet til å gjøre noe i forhold til utslipp. Det er også beredskapsmessig, og å være robust i forhold til klimaendringer. Det er en helt annen side enn det vi har diskutert her”
(Drammen)

Det er videre antydning at det er en *utvikling* i spørsmålet om hvilke formål LEU skal tjene. Oslo kommunes representant på seminaret poengterer nettopp at temaet har fjerna seg fra en kommunalteknisk sfære (a la vannforsyning) til å bli en mer ”miljø-sak.” Han sier i tillegg at klima og miljø nå er viktige tema – høyt også på den lokale agendaen – og at dette samtidig impliserer en dreining fra et forsyningsperspektiv som var viktigere før. Oslos representant understreker her at noen kanskje overser forsyningsproblematikken, som han mener fremdeles bør være i fokus. De supplerende telefonintervjuene bryter til dels med et slik syn. Her er det en klar tendens at man kobler LEU til klima- og miljødebatten.

Oppsummert ser at LEU tilsynelatende skal tjene mange formål lokalt. Det kan virke som om det er litt uavklart hva utredningen skal være. Dette trenger ikke nødvendigvis være et problem, men det er et poeng at utredningen blir knyttet opp til en rekke kommunale forhold.

Videre er det en observasjon at forholdet mellom kommunenes og konsesjonærenes formål er nevnt i denne sammenhengen. Her blir det

streket under at det kan være en *diskrepans* i hva kommunene ser på som viktig og hva konsesjonærene selv legger vekt. Kanskje særlig var Stavanger sin representant en målbærer for dette:

”Så sier vi da at her må vi ha ENØK, men selskapet vil heller bygge ut. Vi sier ”energisparing er utsetting av fremtidige investeringer,” men det får vi ikke alltid gjennomslag for hos nettselskapet” (Stavanger).

Som vi ser av sitatet dreier nok dette forholdet seg mest om Stavanger kommunes energipolitikk *mer generelt* og om dialogen mot konsesjonæren i forhold til dette. Poenget er likevel at det er forskjell i formålet sett fra kommunens og konsesjonærens synspunkt. Selv om dette er en generell – og kanskje triviell – betraktning, innvirker det også på de lokale energiutredningene og forholdet til konsesjonæren på dette punktet. Stavanger kommunes representant på dialogseminaret understreker at mens kommunen har trekt opp en ambisiøs klimapolitikk, så har det regionale energiselskapet (som er deleigd av kommunen) ikke samme samfunns mål - de ser mest økonomi:

”Skal du ha ambisiøse politiske mål så får du konflikt med de som skal utøve miljøpolitikken - nemlig energiselskapa. Vi skal forsvare vår miljøpolitikk og selskapet skal forsvare sin investeringspolitikk.” [...] ”Store regionale selskaper må forholde seg til aksjeloven. Og de har ikke de samme politiske føringene” (Stavanger).

6.1.5 Oppsummering

- Det blir understreket at kommunenes muligheter til styring på energiområdet er begrenset av ytre rammebetingelser. Særlig blir energiloven av 1990 og prissystemet på kraft (bl.a fritak fra el-avgift) trekt frem som et hinder for kommunene.
- LEUs status som ”utredning” og ikke ”plan” blir tatt til inntekt for at kommunal styring på energiområdet er vanskelig
- Manglende kommunale virkemidler blir knyttet til blant annet (a) utbyggingssaker (b) valg av energibærer (c) implementering av alternative energikilder.
- Kommunenes *institusjonelle kapasitet* er en betingelse for en god utnyttelse av LEU. Her er dette eksemplifisert i om kommunene har energikompetanse internt.
- LEU ser ut til å tjene mange formål lokalt. Det kan således virke som om det er uavklart hva utredningen skal være; alt fra beredskap, miljøpolitikk, forsyning, den kommunaltekniske sfære og klimadebatten blir løftet frem. Det ser også ut til at det kan være en diskrepans mellom kommunens og konsesjonærens formål.

6.2 Utnytter kommunene handlingsrommet som ligger LEU?

Vi har til nå skissert opp noen av de rammebetingelsene som kommunene vektlegger i diskusjonen om hvorfor LEU ikke har fungert etter intensjonen. I dette kapitlet skal vi kartlegge *hvordan* LEU er brukt lokalt. Mer presist vil vi gå tettere inn på spørsmålet om kommunene også ”må skjerpe” seg for å bidra til bedre utnyttelse av LEU.

Opptakten til dette er noen av resultatene fra breddestudien som kan tyde på at kommunene fremdeles har en vei å gå. Også erfaringene fra *organiseringen* av dialogseminaret kan peke i retning av at noen kommuner ikke utnytter de mulighetene og det handlingsrommet som de lokale energiutredningene gir. For det første var det i mange kommuner vanskelig å få tak i den personen som har vært involvert i prosessene rundt LEU. Dette resulterte i lange runder på telefonen der vi ble sendt fra avdeling til avdeling i kommunen; ingen hadde tilsynelatende oversikt over ansvarlig avdeling/person for de lokale energiutredningene. For det andre var det i noen kommuner en holdning om at deltakelse på de offentlige møtene *ikke* var en del av LEU-prosessen, noe som kan tyde på liten kunnskap om utredningens form¹⁰.

På den andre siden – og dette ble understreket på dialogseminaret – så oppleves energiplanlegging og lokale energiutredninger som *kreven*de prosesser. For eksempel mener representanten fra Gjøvik kommune at det er for enkelt å skyldes på ”sløve” kommuner, nettopp fordi det er krevende prosesser å lage klima og energiplaner. Det er også et ressursproblem: ”Det er krevende selv for en middelsstor kommune, selv med forankring i kommunestyret” (Gjøvik).

I det følgende skal vi derfor først gi noen eksempler på kommunenes bruk av LEU. Deretter skal vi se på LEUs bidrag til den kommunale energistatistikken, LEUs forhold til kommunale planprosesser, og dialogen mellom kommune og konsesjonær. Dette var fire sentrale tema på dialogseminaret.

6.2.1 Eksempler på bruk av LEU

Dialogseminaret ble innledet med diskusjoner om hvorfor de lokale energiutredningene førte til / ikke førte til forventede positive resultater. Forklaringene som kommunene lanserte i disse diskusjonene kan gi grunnlag for å svare på spørsmålet om kommunene utnytter det handlingsrommet som LEU gir. Vi skal under gi noen eksempler på uttalelser fra kommunene som indikerer

---

¹⁰ Når vi på telefonen spør ”Har du deltatt i prosessen?” svarer mange ”nei,” men det viser seg ofte etter hvert at de likevel har deltatt på de offentlige møtene.

områder der LEU har fungert godt, delvis har fungert og der utredningen i mindre grad har bidratt positivt.

Under er noen eksempler fra kommuner – og områder - der man mener LEU har fungert;

Molde understreker at de har brukt LEU aktivt og fått debatter og stort engasjement. LEU er også lagt fram i formannskapet. Representanten på dialogseminaret fra Molde sier blant annet at ”politikerne har banka gjennom fjernvarme uten å blunke.” Videre har det vært fokus på et par - tre prosjekter som LEU beskriver.

Stavanger har en litt annen inngang. Stavanger deltok i utarbeidelse av en regional Energiplan i 1998/99 og fulgte opp med politisk vedtak om en del prinsipielle sider. Klima- og energiplan for kommunen ble gjennomført i 2001/02 med vedtak sommeren 2002. Da LEU kom ville man ha statistikk på kommunalt nivå. Tidligere var det statistikk kun på konsesjonsområdenivået. For det andre var det viktig å dokumentere om en fikk redusert energiforbruket. Stavanger etablerte ett sett indikatorer som ble brukt for å måle om målene ble innfridd. På bakgrunn av dette satte man derfor pris på bedre statistikk på kommunalt nivå.

Bergen kommune opplyser at de har gitt bra med innspill til de lokale energiutredningene. Kommunen har også brukt LEU i flere anledninger, blant annet i en energiutredning i sammenheng med arealdelen, der LEU var et viktig grunnlag. I tillegg skal kommunen lage en klima og energiplan, der LEU antas å kunne spille en rolle.

Delvis har fungert;

Gjøvik kommune sin representant sier at det er lite nytt som kommer frem i LEU: ”Det er mer ren repetisjon av det som er gjort tidligere. Noe av årsaken til dette er at kommunen har en fersk energi- og klimaplan. Skal LEU ha en betydning må det fokuseres på andre aspekter enn bare elektrisitet og nettedelen. Det som er interessant er å få den årlige statistikken fra nettselskapet. Og da er det dokumentasjonen, mer enn som et bidrag til diskusjon om energi og klimaspørsmål, som er viktig.” Likevel opplyser Gjøvik kommune at de har brukt tall fra LEU i kommunens ferske klima- og energiplan. Behandlinga av denne planen har i følge kommunene blitt fulgt med stort politiske engasjement, og ble vedtatt enstemmig.

Har fungert i mindre grad;

Drammen har ikke lagt LEU fram til politisk behandling blant annet på grunn av dokumentets form, da man mener det er for teknisk prega. Videre sier Drammens deltaker på dialogseminaret at: ”samtidig kunne vi ikke vise til hva politikerne kunne gjøre på området. Vi føler vi ikke har de virkemidlene.” Vi ser at man mangler virkemidlene og således strandet også engasjementet. I tillegg legger Drammen vekt på at LEU vart en plan som man egentlig hadde fra før. LEU førte ikke til noe nytt, fordi en hadde en energihandlingsplan.

Nittedal kommune opplyser at de har gjort lite på klima- og energisiden. Kommunen håper likevel at LEU etter hvert kan bidra til å kjøre klimadebatten lokalt. I tillegg skal man utvikle en miljø og energiplan, der LEU skal bli brukt som et fagverktøy. Man mener også at LEU bør kunne fungere som verktøy også i annet arbeid i kommune, f.eks ved utarbeidelse av reguleringsplaner.

Som nevnt bidrog erfaringene fra *organiseringen* av dialogseminaret til en antakelse om at en del kommuner ikke utnytter de mulighetene og det handlingsrommet som LEU gir. De supplerende telefonintervjuene styrket i stor grad en slik antakelse. Her var det tydelig at del kommuner ikke hadde et bevisst forhold til lokale energiutredninger – hva de er og hvilke prosesser som er involvert. Det faktum at mange kommuner strevde med å definere *en* person som ansvarlig for LEU i kommunen illustrerer dette. I de supplerende telefonintervjuene ble manglende fokus på, og interesse for LEU, utelukkende forklart med at manglende ressurser og lav prioritering. ”Dette har vi ikke prioritert høyt nå” og ” vi har ikke hatt ressurser til å følge det opp” er tilsynelatende de ”typiske” forklaringene.

Oppsummert ser vi at der det har vært en del positive prosesser og at dette i størst grad – for de av kommunene vi har snakket med – gjelder i forhold til (a) klima- og energiplandokumenter og (b) kommunal energistatistikk.

Vi ser også at koblingen mellom LEU og kommunale klima-, miljø og energidokumenter blir understreket av de fleste deltakerne på dialogseminaret. Dette gjelder både de kommunene som *har* og *ikke har* energi- og klimaplaner. Representanten fra Stavanger kommune antyder for eksempel at for de kommunene som *ikke* har hatt diskusjoner om klima og energipolitikk, så vil LEU kunne være nettopp inngangen til en slik prosess. Mange av kommunene som deltok på dialogseminaret hadde likevel nylig utarbeidet klima- og energiplaner. Disse opplevde til en viss grad LEU som ”repeterende.”

Vi skal nå se nærmere på dette.

6.2.2 LEU og kommunale klima- og energidokument

Gjøvik kommune var en av kommunene på dialogseminaret som nylig hadde utarbeidet en klima- og energiplan. Representanten fra kommunen antyder at dette kan være en forklaring på en litt avmålt holdning til LEU. Mange av kommunene på møtet har gjort litt mer enn det de fleste andre kommuner har gjort i forhold til LEU, og man har derfor kommet litt ”forbi” LEU. Således oppfattes kanskje LEU som mindre relevant og at LEU er en plan man ”allerede har.”

Utdragene fra dialogseminaret under illustrerer dette forholdet:

”Det første året LEU ble vedtatt så vedtok kommunen også en klima og energihandlingsplan. I denne klima- og energihandlingsplanen ligger det også mange tiltak, som videre er implementert i blant annet en utviklingsstrategi og lokale fjernvarmeanlegg. *På denne måten vart LEU en plan som man egentlig hadde fra før.* LEU førte ikke til noe nytt, fordi en hadde en energihandlingsplan” (Drammen, *vår utheving*).

”Oppi dette kommer det krav til LEU for Hafslund. *Det er en utfordring at dette ligner på det man allerede har gjort;* for eksempel oppsummeringer

av historisk data pluss prognoser; Hvor skjer utbyggingen osv; Fjordbyen osv. Slike aspekter er lagt inn i LEU” (Oslo, *vår utheving*).

Det er lite nytt som kommer frem i LEU i følge Gjøvik kommune: ”*Det er mer ren repetisjon av det som er gjort tidligere. Noe av årsaken til dette er at kommunen har en fersk energi- og klimaplan*” (Gjøvik, *vår utheving*).

Utdragene fra dialogseminaret som er gjengitt over eksemplifiserer forholdet om at LEU i de tilfellene der kommunen *har* en energipolitikk kan oppfattes som overflødig. For andre kommuner kan dette likevel stille seg annerledes. For eksempel ble det på dialogseminaret antydning at LEU kan være en *katalysator* for kommuner som er i startfasen med tanke på klima- og energiplaner. Dette ble mellom annet målbåret av representanten fra Nittedal kommune. Denne kommunen var blant de kommunene som gav uttrykk for å ha brukt LEU minst. Representanten fra Nittedal sa at ”i sin nåværende versjon er LEU først og fremst et verktøy for de som ikke har kommt så langt.” Også Molde kommune var inne på det samme, men snakket her mer ”på vegne” av andre kommuner;

”Fort å blande LEU og klimaplanen. LEU kan vel ikke hjelpe de kommunene som allerede har laga klimaplan. *LEU er nok best for de som ikke har laga klimaplan*, fordi det kan hjelpe de kommunene som ikke har kommt ordentlig i gang.” (Molde, *vår utheving*)

I tillegg til forholdet mellom de lokale energiutredningene og kommunale klima- og energiplaner, var kommunal energistatistikk et tema som de fleste deltakerne på dialogseminaret var opptatt av. I det følgende skal vi se nærmere på dette.

6.2.3 LEU gir kommunal statistikk

Stavanger kommunes representant på dialogseminaret var blant de som sterkest understreket ”statistikkgevinsten” ved de lokale energiutredningene. Vi ser blant annet at dette blir vurdert som en av to viktige fordeler ved LEU, slik denne kommunen ser det;

”Klima- og energiplan for kommunen ble gjennomført i 2001/02 med vedtak sommeren 2002. Da LEU kom ville vi ha statistikk på kommunalt nivå. Tidligere var det statistikk kun på konsesjonsområdenivået. For det andre var det viktig å dokumentere om en fikk redusert energiforbruket. Stavanger etablerte ett sett indikatorer som ble brukt for å måle om målene ble innfridd. På bakgrunn av dette satte man derfor pris på bedre statistikk på kommunalt nivå” (Stavanger).

Som vi ser legger Stavanger i tillegg vekt på LEUs rolle i forhold til kommunens årlige miljørapporter. Disse rapportene inneholder 34 indikatorer. Blant disse indikatorene er også energibruk – der de lokale energiutredningene er statistikkgrunnlaget. I følge kommunens representant på dialogseminaret gir miljørapportene et *inntrykk til politikerne*. Dette skjer blant annet gjennom vurderinger av om energibruken i kommunale bygg går opp eller ned. ”Gjennom dette skapes det politiske debatter” (Stavanger).

Også Gjøvik kommune – som var blant de kommunene med mer blandede erfaringer med LEU – ble statistikkdelen av utredningen sett på som positivt. Her heter det at ”Gjøvik har brukt en del tall frå LEU i kommunens klima- og energiplan. Utover det er det lite en bruker dataene.” Således er statistikken som fremkommer i de lokale energiutredningene sett på som en av de mer positive sidene ved ordningen.

Likevel var det en diskusjon på seminaret i hvilken grad LEU bidrog til en eksplisitt ”statistikk-gevinst.” Som vi så av det innledede sitatet opplevde Stavanger at LEU fremskaffet data på kommunenivået – mens man tidligere kun hadde tilgang til data på konsesjonærnivå. Likevel opplevde ikke alle en slik umiddelbar ”gevinst” ved LEU. Gjøvik kommune opplyser for eksempel at de *ikke* har opplevd en ordentlig ”gevinst” i forhold til statistikk på kommunalt nivå.

6.2.4 Kontakt og dialog mellom kommune og konsesjonær

Dialogseminaret tematiserte også kontakten mellom konsesjonær og kommune som viktig for god bruk av LEU. Dette ble blant annet tydelig understreket av representanten fra Istad Energi (konsesjonær) som deltok på dialogseminaret. Han la vekt på at også at nettselskapenes kontaktperson i kommunen er viktig. For Istad energi sin del er det etablert et forum for kommunene og Istad Energi, der man gjennomfører jevnlig møter. Man har også fått ”en annen kontaktperson enn den typiske tekniske sjefen.” Begge disse momentene har i følge Istad vært positive for de lokale energiutredningene.

Kommunene legger også vekt på at dialogen internt hos konsesjonærene er viktig. Stavanger kommunes representant nevnte for eksempel at *karakterene* på dialogen internt i nettselskapet er et viktig spørsmål. Han illustrerer med et eksempel fra Stavanger, der den personen i nettselskapet som har ansvaret for de lokale energiutredningene *ikke* er samme person som har kontakt med kommunen ellers.

Det samme forholdet ble berørt at Gjøvik kommunes representant på dialogseminaret. Han sier også at denne kommunikasjonen internt hos konsesjonæren er viktig. For eksempel har Gjøvik hatt tett kontakt med Eidsiva som er konsesjonær i kommunen om fjernvarmeutbygging. Når det gjelder LEU-prosessen er det *andre* personer i Eidsiva som er sentrale:

”Vi vet ofte mer enn Eidsiva om fjernvarme når vi snakker med LEU-folka i selskapet. Eidsiva er et stort konsern med mange selskaper og seksjoner” (Gjøvik).

Dette poenget – at intern kommunikasjon hos konsesjonæren – *oppleves* som en barriere for LEU, blir også kommentert av Istad

energis representant på dialogseminaret. Han forklarer dette forholdet slik;

”Ofte har selskapene en person som jobber med LEU, og denne personen jobber da ikke nødvendigvis med prosjekter lokalt. Den personen eller det kontoret som blir ekspert på LEU, jobber oftest med det, og disse kan ikke henge med på alle andre prosjekt. Dette handler om intern organisering” (Istad Energi).

Istad Energi legger videre til at intern kommunikasjon også er et problem for konsesjonærene, men at dette da dreier seg om den interne kommunikasjonen hos *kommunene*. Her er utfordringen at den interne organiseringen i noen kommuner bidrar til liten informasjonsflyt mellom LEU-prosessen og andre relevante (plan)prosesser. Han illustrerte med et eksempel der Istad viste Molde kommune deres egen klimaplan (en plan med blant annet politiske vedtak om at alle nye byggefelt skal legges fram for vannbåren varme). Slik ser vi at poenget med intern kommunikasjon er viktig både for kommunene og konsesjonærene. Her må det likevel legges til at ikke alle kommunene opplever dette som et stort problem. Representanten fra Stavanger understreker for eksempel at alle planprosessene i kommunen er inkluderende i forhold til nettselskap, og han sier videre at ”nettselskapet kan mye om kommunen.”

Når det gjelder kontakten og dialogen mellom kommune og konsesjonær, ser det også ut til at LEU i noen tilfeller har fått noen positive utilsiktede konsekvenser; nemlig at utredningene har bidratt til dialog mellom kommune og konsesjonær også på andre områder enn det LEU nødvendigvis er tiltenkt. Således kan det se ut til at selve *dialogen* har hatt en verdi. For eksempel kan utdraget under illustrere dette:

”Dialog med nettselskaper er likevel interessant på andre områder – for eksempel innfor fjernvarme, kabler, samordning ellers osv. Dialogen er grei slik” (Gjøvik).

6.2.5 Oppsummering

- Rekrutteringen til dialogseminaret tyder på at ikke alle kommuner har et like bevisst forhold til de lokale energiutredningene. Supplerende telefonintervjuer styrker dette inntrykket.
- LEUs utnyttelse ser ut til å være betinget av kommunens *institusjonelle kapasitet*, her eksemplifisert i spørsmålet om det er utarbeidet energi- og klimaplaner.
- LEU og særlig den kommunal energistatistikken ser ut til å være viktig – og blir brukt lokalt - men kan også ha et uutnyttet potensial.
- Dialog mellom kommunene og konsesjonærene er viktig. Det samme er dialogen *internt* både i kommune og hos konsesjonær.

- LEU ser ut til å ha noen utilsiktede positive konsekvenser i det LEU har bidratt til dialog mellom kommune og konsesjonær på *andre* områder enn det LEU nødvendigvis er tiltenkt.
- Det blir understreket at energiplanlegging og lokale energiutredninger er ”krevende prosesser.” Kan det forenkles med informasjon?

6.3 Innspill til endring, justering, supplering

Til nå har vi oppsummert dialogseminaret knyttet til to overordnede problemstillinger, (a) kommunenes rammebetingelser og virkemidler og (b) kommunenes handlingsrom i de lokale energiutredningene. Dette avsluttende kapitlet trekker sammen – og oppsummerer – de diskusjonene som kretset rundt forslag til endring, justering og supplering av ordningen med lokale energiutredninger. Disse forslagene er både knyttet til et ”overordna” plan, men inneholder også mer konkrete innspill til forskriften.

Diskusjonene på dialogseminaret ble til dels strukturert av de tentative resultatene fra breddeundersøkelsen blant områdekonsesjonærene. Noen av disse resultatene tydet på at konsesjonærene ønsker forskriftsendringer i forhold til for eksempel at (1) LEU er lite integrert i kommunale prosesser, (2) at frekvensen på gjennomføringen av utredningen er for høy. Stemningen på dialogseminaret tydet videre på at kommunedeltakerne så for seg mindre *justeringer* i forskriften for LEU, og følgende sitater kan antyde en *tendens* i diskusjonene rundt endring av LEU:

”Kanskje LEU skal være basert på nettselskap slik som nå. Og så må kommunen trekke inn de andre elementene. Slik har det vært til nå. Men kanskje med en viss forbedring kan dette fungere litt slik videre” (Bergen).

”Mange mindre kommuner i Møre og Romsdal har ikke utnyttet potensialet i LEU i det hele tatt” (Molde).

Vi skal i det følgende gå nærere inn i dette og vise hvordan kommunene som deltok på seminaret stilte seg til slike spørsmål om LEUs kobling til kommunale prosesser, frekvensen på utredningene, holdningen til de offentlige møtene, justering og bruk av energistatistikk, og andre innspill til ordningen med lokale energiutredninger.

6.3.1 Koblingen til lokale prosesser

Som vi tidligere har sett eksempler på, har mange kommuner brukt arbeidet med LEU i prosesser rundt klima- og energiplaner. Gode eksempler på dette som ble illustrert på dialogseminaret var Stavanger og Gjøvik kommune. I tillegg opplyser Nittedal at LEU skal brukes som fagverktøy i utviklinga av en ny miljø- og energiplan.

Blant annet på bakgrunn av dette ble det reist spørsmål om det ikke lar seg gjøre å koble LEU mer eksplisitt til eksisterende kommunale planprosesser. Det var Gjøvik kommunes representant som reiste dette forslaget og foreslår at dersom vitalisering av energidebatten er viktig – og med tanke på høringsprosesser – så må energi inn som tema i ”planprogrammet.” Gjøvik poengterer også at netteier bør prøve å komme inn i de lokale planprosessene bedre enn i dag, men understreker samtidig at dette er et felles ansvar for netteier og kommunen. En slik kobling vil i følge Gjøvik kunne gjøre det mulig å sette energi høyere dagsorden, i tillegg til at det sikrer LEU en kommunal behandling, noe utdragene så langt har vist at ikke skjer i alle kommuner.

Også Stavanger kommunes uttalelser kan underbygge et slikt forslag. Representanten fra Stavanger peker nemlig på at kommuneplanen er den fremste planen for kommunen når det gjelder samfunnsvikling. I denne sammenhengen blir LEU ”som en dokumentasjon av samfunnsutvikling,” i følge representanten. I et slikt lys synes det naturlig å koble LEU med kommunale planprosesser.

Mye av det samme kan spores i uttalelsen fra Oslo kommunes representant på dialogseminaret om dette temaet. Han sier at konsesjonærene (og LEU) i noen sammenhenger er mindre interessante i de kommunale energiprosessene. Videre slutter han seg til at LEU bør inn som en ”innputt” til kommuneplanen:

”For å forskuttere – Oslo skal utfase oljekjeler i alle kommunale bygg; bytte ut med bioenergi. Dette gjøres av klimahensyn. Og nettkonsesjonæren er ikke medspiller her – de har ingen rolle i det vedtaket. Og det viser at netteier er irrelevant i det spørsmålet. Slutter meg til at LEU bør inn som innputt til den fireårige kommuneplanen” Oslo.

Dette poenget – om kobling mellom LEU og kommunale planprosesser – ble også diskutert i forhold til *synkronisering*. Her ble det blant annet antydnet at LEU kanskje bør utarbeides *året før* kommuneplanarbeidet starter.

6.3.2 Frekvensen på lokale energiutredninger og offentlige møter

Dersom LEU skal kobles tettere til kommuneplanarbeidet, impliserer dette også en utredning hvert 4. år, i stedet for hvert år, slik ordningen er nå. Nettopp dette punktet ble diskutert på dialogseminaret, og noen av kommunerepresentantene tok til orde for at årlige lokale energiutredninger er for ofte. Drammen kommune var et eksempel på dette, og hevder at hvert fjerde år er mer passende;

”Det er for ofte med årlige oppdateringer, med tanke på at det handler om et så langsiktig arbeid. Hvert fjerde er mer passende” (Drammen)

Denne holdningen – om lokale energiutredninger hvert fjerde år – var likevel ikke alle deltakerne enige i. Stavanger kommune målbar særlig

dette, og her var det spesielt fokusert på årlige oppdateringer av statistikk er viktig for Stavanger;

”Vi vil ha hvert år for statistikk-delen. Stavanger er også en region der det skjer mye i løpet av ett år, og et årlig møte for diskusjon er viktig. Rett og slett fag- og statistikkdiskusjoner” (Stavanger)

Som et slags kompromiss på disse to posisjonene ble det lansert et forslag om å skille mellom en fullstendig LEU hvert fjerde år og mindre oppdateringer – spesielt av energidata – i årene mellom. Gjøvik kommune hadde for eksempel en slik innstilling:

”Som et ledd i dette kan en ide være å gjennomføre LEU hvert 4. år – og koble det til kommuneplanprosessen. LEU kan i årene mellom levere oppdaterte data” (Gjøvik)

Også Molde var inne på det samme, og hevder at: ” Man trenger ikke en hel LEU for lage en statistikk.” (Molde). Utover i diskusjonen virket det som om Gjøvik kommune i stor grad fikk tilslutning til sitt syn, der man ser for seg årlige oppdateringer på statistikk, mens den andre del som omhandler å motivere for å få energi på dagsorden, kan passe hvert fjerde år i sammenheng med kommuneplanarbeidet. I følge Gjøvik handler dette ” om ryktet til LEU - at det blir tatt på alvor” (Gjøvik). Telefonintervjuene som skulle supplere dialogseminaret bekrefter i stor grad en slik holdning. Gjennomgangsmelodien her var at en full lokal energiutredning er nok hvert fjerde år.

I forlengelsen av diskusjonen omkring årlige lokale energiutredninger ble også erfaringene med de offentlige møtene kommentert av deltakerne på dialogseminaret. I diskusjonene ble det særlig fokusert på innholdet i, og frekvensen av, offentlige møter, dersom LEU blir splittet i en årlig statistikkdel og en fullstendig utredning hvert fjerde år.

Som vi ser av uttalesene fra Stavanger og Oslo under er det ikke entydig hvordan kommunene ser for seg offentlige møter, dersom det kun skal presenteres statistikk. Man mener at dette fremedeles *kan* la seg gjøre å gjennomføre, men som Oslo kommunes representant understreker - ”det er vanskelig å få blest om statistikk.”

”En god statistikk er viktig. Og at denne er tilgjengelig for brukerne. Men å pålegge årlige møter er vanskelig. Nettselskapa stiller vel opp dersom kommunen inviterer de til å fortelle om statistikken. Heller møter på utredningsbiten som del av kommuneplanen” (Stavanger).

”Møte på statistikken – hadde vært bra – om det hadde vært blest. Det bør gjøres litt ut av det. Men det er vanskelig å få blest om statistikk” (Oslo).

Avslutningsvis kan det også være et poeng å ta med en kommentar fra Istad Energis representant på møtet. Dette er en generell betraktning omkring de offentlige møtene og hvordan innholdet i LEU kan

presenteres. Det ser ut til at konsesjonæren her savner retningslinjer for hva som skal presenteres. Vi registrerer også at årlige møter for å legge frem statistikk oppleves som *for ofte*:

”Vi kan gjerne presentere LEU, men utredningen omfatter mye. Hva skal vi presenter i et slikt møte? Tøft for en mottaker å ta i mot alt. Oppdatering med data til kommunene er ok, men møte hvert år er overkill!” (Istad)

6.3.3 Statistikkdelen av de lokale energiutredningene

I diskusjonene omkring eventuelle justeringer av ordningen med lokale energiutredninger ble statistikk og statistikk-grunnlaget for LEU stadig berørt. Særlig Oslo kommune sin representant på dialogseminaret understreket at statistikkgrunnlaget fra Statistisk Sentralbyrå ofte er for svakt, blant annet fordi tallene ”ligger etter” i tid. Det blir også nevnt andre problemer knyttet til manglende registreringer i SSB. Dette gjelder for eksempel manglende rapporteringer for varmepumper og biobrensel.

Samtidig er det viktig å understreke at statistikkdelen i de lokale energiutredningene blir sett på som en svært viktig del. Som vi har sett var det særlig Stavanger kommune som har løftet frem statistikkgevinstene i LEU. Representanten fra kommunen sier dette klart:

”For Stavanger er LEU et statistikkverktøy. Og da å få statistikken så god som mulig er det vesentlige. Det er ingen andre som lager slike statistikker enn netteier” (Stavanger).

I forhold til endringer og justeringer av dette, ble det nevnt to mulige koblinger og utvidelser av LEUs statistikkgrunnlag. Dette er for det første en mulig kobling til GAB. GAB er et offentlig og landsdekkende register som forvaltes av statens kartverk der data om grunneiendommer, adresser og bygninger er registrert av kommunene. For det andre nevnes det at en vurdering av mulighetene for å innlemme LEUs statistikk i SSBs KOSTRA-base er sentralt. En åpenbar gevinst ved å få til en kobling mot KOSTRA og/eller GAB er at det vil gi kommunene – og andre – en bedre og mer systematisk oversikt over status og utvikling på kommunale energiindikatorer.

Stavanger kommune – som sterkest understreket gevinsten ved en slik kobling – mente også at dersom KS støtter et slikt forslag om å ta kommunale energidata inn i KOSTRA, og samtidig dersom SSB er interesserte i å utvikle dette, er det svært interessant fra et kommunalt synspunkt.

6.3.4 Oppfattes konsesjonær som nøytral?

Spørsmålet om områdekonsesjonærene oppfattes som nøytrale, ble i for liten grad tematisert på dialogseminaret i Oslo. Spørsmålet om konsesjonærenes nøytralitet ble derfor en sentral del av de

supplerende intervjuene. Spørsmålet ble imidlertid nevnt av Istad Energis representant på dialogseminaret. Han la til grunn at områdekonsesjonærene er i stand til å opptre som en nøytral aktør;

”Vi som driver med nett kan gjerne se på gass som en konkurrent. Spørsmålet er om vi vil ut med potensialet for bio når vi er netteier og mest fokusert på el? - Klart vi må være giver av kompetanse for å gi det som trengs for å følge opp målsettinga!”

Som vi ser mener konsesjonæren her at dette ikke er noe stort problem – netteier vil være en giver av kompetanse og gi det som ellers trengs for å følge opp målsettinga i LEU.

Noen av uttalelsene fra kommunene på seminaret kan likevel tyde på at dette spørsmålet ikke er så enkelt. Gjøviks representant uttalte for eksempel at ”Skal LEU ha en betydning må det fokuseres på andre aspekter enn bare elektrisitet og nettedelen.” Denne uttalelsen kan tyde på at fokus i størst grad har vært retta mot elektrisitet, selv om vi vet at også andre energibærere skal vurderes. På bakgrunn av dette kan områdekonsesjonærenes nøytralitet være mer komplisert enn det Istad Energi gir uttrykk for.

For å se nærmere på akkurat dette spørsmålet ble det derfor gjennomført en avgrenset oppfølgende intervjurunde (e-post, telefon) til noen kommuner. Svarene her kan ikke generaliseres, men sitatene under indikerer at områdekonsesjonærenes nøytralitet *kan* være en problematikk:

”Når det gjelder spørsmålet om konsesjonær (nettselskap) som nøytral energiaktør så tror jeg at det vil de neppe være. I vår kommune har vi sett på rapporten som nettselskapets utredning og behandlet innholdet deretter.”

”Angående spørsmål om hvorvidt kommunen opplever områdekonsesjonær som nøytral energiaktør, er svaret nei. For å sette det litt på spissen kommer det relativt tydelig frem at vår konsesjonær gjør dette kun av plikt. Når det gjelder alternative energikilder blir utredning litt for generell. Jeg kjenner ikke til Istad Energi, men de leverer muligens alternativ kraft (naturgass el). Konsesjonæren vår leverer kun elektrisitet i vårt område, og ut i fra dette samt utredningens innhold er det en nærliggende følelse av at de favoriserer elektrisitet.”

”[...] så er de ikke nøytrale, selv om de i noen tilfelle kan være det og prøver å være det. De har hele tiden sine forretningsmessige hensyn å ivareta. Men deres rolle og adferd har også endret seg under vegs. Veldig åpne for å vurdere ulike alternativer i 1997 til å bli veldig fokuserte på sine interesser i dag.”

Andre kommuner er mer avventende – og peker på at trenden går mot mer nøytrale konsesjonærer.

”Til spørsmålet om konsesjonær oppleves som nøytral så er det vanskelig å si noe bastant om det. Tradisjonelt har energiselskapene levert elektrisk kraft og hatt det som prioritert oppgave. Dette er nok fortsatt tilfelle for de som har arbeidet mest med LEU i vår kommune, men nettselskapet har blitt

en viktig aktør innenfor alternativ energi - så idag har selskapet sterkt engasjement både innenfor strømforsyning og bioenergi.”

Noen kommuner svarer likevel at områdekonsesjonærene er å anse som nøytral. Dette ser vi at sitatet under. Problemstillingen om konsesjonærens nøytralitet ser således ut til å være forskjellig fra kommune til kommune og fra konsesjonær til konsesjonær.

”Når det gjelder spørsmålet om energiaktøren oppfattes som nøytral er jeg enig med Istad Energi at dette ikke er noe problem for vårt distrikt.”

Generelt virker det ikke som om kommunene mener at konsesjonærene bevisst gjør en dårlig jobb, eller på andre måter forsøker å undra seg pliktene i forhold til forskriften. Det kan likevel hende at det er for få/små incentiver for å fokusere på andre energibærere enn elektrisitet.

6.3.5 Andre forslag

Til slutt i dette oppsummerende kapitlet om ulike kommuners syn på ordningen med lokale energiutredninger, skal vi samle andre konkrete innspill som kom frem på dialogseminaret. Vi går ikke i dybden på disse forslagene, men bare presentere innspillene slik de ble lansert og diskutert på seminaret.

Kobling av energidata og klimagassopplysninger?

Stavanger kommune savnet en kobling mellom lokale energiutredninger og klima- og CO₂opplysninger. Et eksempel er at man kan vise hvilke konsekvenser ulike energivalg gir for klima, eller etablere statistikk over CO₂-utslipp ut fra valg av ulike energibærere. Stavangers representant på dialogseminaret sier:

Allerede før LEU ble innført hadde Stavanger ambisiøse mål i forhold til klimapolitikken. Og her har det vært viktig med koblingen klima - energi. Men klima(gass)opplysninger vil ikke nettselskapet ta tak i. Dette har Stavanger savnet heile veien. (Stavanger).

ENOVA

Et annet forslag som ble lansert på dialogseminaret var å få til en bedre samordning av statens virkemidler. Særlig ble det foreslått en bedre kobling mot virkemidlene som ENOVA rår over. Under er noen utdrag fra diskusjonen om dette;

Poengterer at det er viktig å samordne virkemidlene fra staten: En ting er PBL, og det nye direktive for energibruk i bygg. Men ENOVA er også en viktig ressurs, for å få til en helhetlig politikk på lokalt nivå. Viktig med prosesser mellom kommune – ENOVA og regionale energiselskap. Det er et problem at ENOVA er så langt borte. Dette har med kompetanse å gjøre også (Stavanger).

”ENOVA har enorme virkemidler, men hvordan kan de ha en rolle for energibruk i kommunene? De skal jo ikke gå ut. De skal sitte i ro og vente på søknader” (Oslo).

”De er kjempeglade viss noen ringer. Kommunen må være offensive selv. Det er et problem, fordi etterspørselskompetansen er for lav” (Stavanger).

LEU og kommunale energiindikatorer

Et tema som kom opp i diskusjonen ved flere anledningen var bruk av LEU i forhold til kommunale miljø- og energiindikatorer. Stavanger og Bergen var de kommunene som hadde best erfaringer på dette området. Statistikken fra LEU blir her brukt som dokumentasjon på utvikling. Det blir understreket av Stavanger kommune at en forutsetning er at politikerne har klare mål for eksempel i forhold til fornybar energi, KWh osv. Utsagnene under eksemplifiserer:

Stavanger har definerte mål og har kobla det inn på klimasida. Her er det også valgt ut indikatorer for å kunne følge utvikling over tid. Dette gir en slags tilbakereportering til politikerne. Basert på LEU kan det gis kommenterer i forhold til målene. ”Energistatistikken er jo fantastisk nyttig for oss!” Dokumentet – statusrapporten (årlig miljømelding) – legges frem for formannskapet (Stavanger).

”I Bergen har vi jobba med dette internt på ulike etater. Og LEU har vært nyttig som kilde for å hente informasjon. Og vi bruker indikatorer i arealdelen der vi henter tall fra LEU” (Bergen).

I hvilken grad, og på hvilken måte, de lokale energiutredningen kan kobles mer eksplisitt til kommunale miljø- og energiindikatorer er likevel et åpent spørsmål.

Dokumentets form

Det ble i løpet av dialogseminaret også diskutert utredningsdokumentets form. Til dette knyttet det seg også kommenterer om hvordan LEU kunne gjøres mer konkret og håndterbart, for eksempel gjennom økt fokus på prosjekter.

Først skal vi se en uttalelse der det blir argumentert for at den lokale energiutredningen er for komplisert og ”teknisk prega.” Dette er Drammen kommunes syn, og vi ser at dette er en av begrunnelsene for at LEU ikke er lagt frem for politiske behandling.

Drammen har ikke lagt LEU fram til politisk behandling bl.a på grunn av dokumentets form. Dokumentet er etter kommunens syn ”for teknisk prega.” Representanten fra Drammen sier videre om hvorfor LEU ikke er lagt fram til politisk behandling: ”samtidig kunne vi ikke vise til hva politikerne kunne gjøre på området. Vi føler vi ikke har de virkemidlene. Det er det som er politikk. Det er å gjøre noe på områder man kan gjøre noe på. Og en fornuftig politiker går ikke inn på et område der det ikke går an å gjøre noe” (Drammen).

Den samme innstillingen til LEU-dokumentet hadde områdekonsesjonæren som deltok på dialogseminaret. Han mener at utredningsdokumentet er for ”akademisk” og teknisk” – noe som fører til at ikke alle kommuner skjønner innholdet.

”Ikke alle kommuner skjønner det. Veilederen er for tung. Nesten som på NTNU. Og en politiker er ikke i stand til å skjønne det. Overkill” (Istad).

Som et forslag til forbedring av dette, mener Istad Energis representant at LEU i større grad bør fokusere på konkrete prosjekter, fordi det er dette som ”skaper blest, heller en statistikk.” Han nevner at Istad Energi av og til har tatt frem andre kommuners prosjekter og presenterer disse i den generelle delen til av LEU. Han mener dette kan gjøre LEU mer forståelig for kommunen, men understreker samtidig at ”kommunene er veldig forskjellige.”

Noe av det samme blir antydnet av Gjøvik kommune sin representant på dialogseminaret. Han løfter også frem poenget om at de lokale energiutredningene bør gjøres konkrete og håndterbare for kommunene. Han sier at:

”Utfordringen er å koble til praktisk politikk; hvilke muligheter har kommunen for å gjøre disse grepene? Det som engasjerer politisk er det politikerne kan se resultat av. Må ikke være for overordna, fordi da avtar bare det politiske engasjementet. Må være konkrete tiltak i LEU. Dette å få oppdatert og status i forhold til energiforbruk og betydning av de endringene som skjer er viktig” (Gjøvik).

Lokalt spillerom

Et annen innspill som kom var at LEU kanskje i større grad bør være åpen for lokalt spillerom. Dette innspillet kom fra Molde kommune sin representant, som her – i denne anledningen – trolig ”snakker på vegene” av en del mindre kommuner i sin region:

”Stavanger og Oslo har laga fine planer. Men energiutredningen bør tilpasses kommunene. En liten kommune er kanskje ikke så opptatt av statistikk (som Stavanger og Oslo). For en liten kommune på kysten kan jo LEU være en måte å sette fokus på klima-energi. Det bør være spillerom!” (Molde)

Energiansvarlig

Et annet poeng som kom opp i litt ulike fasetter var energikompetanse i kommunene generelt og spørsmålet om energiansvarlig lokalt spesielt. Blant annet understreket Molde kommune at rolla som energiansvarlig er viktig i forhold til gode prosesser rundt de lokale energiutredningene.

”Og energiansvarlig i kommunen – hvem er det? Den personen og den posisjonen er viktig. Og LEU kan kanskje være en måte å sette fokus på den personen. Det er viktig å få gode ordninger rundt energiansvarlige i kommunen” (Molde).

Stavanger kommune sier seg delvis enig i denne fremhevingen av energiansvarlig i kommunen. Samtidig understreker kommunens representant at energispørsmål er gjeldene på ulike nivåer og seksjoner i kommunene. I tillegg legges det her stor vekt på de kommunale miljøvernstillingene:

”Alle kommuner har vel en energiansvarlig, selv om det ligger på ulike seksjoner og nivå. For eksempel; regulering, byggesak, plan - alle disse har med seg energi. Miljøvern sjefen sikrer bare at kompetansen er til stede. Men jeg er enig at det er viktig at det er en slik stilling og at noen har det overordna ansvaret” (Stavanger)

6.3.5 Oppsummering

- De lokale energiutredningenes koblinger mot kommunale planprosesser blir lagt vekt på som særlig viktige.
- Tettere kobling mot kommuneplanarbeidet impliserer en endret tidsintervall; frå årlig til hvert fjerde år.
- Forslag om å gjennomføre LEU hvert fjerde år – med kobling til kommuneplanprosessene – men med oppdaterte data i årene mellom.
- Ønske om forbedring av statistikkgrunnlaget på flere områder, både fordi tallene ”henger etter” i tid, og fordi det mangler tall for eksempel på biobrensel og varmpumper.
- Ønske om kobling av energistatistikk mot KOSTRA og/eller GAB.
- Områdekonsesjonærenes nøytralitet er en *problematikk*, men ikke nødvendigvis et *problem*.
- Forslag om sterkere kobling av energidata og klimagassopplysninger
- Ønske om bedre samordning av statlige virkemidler – særlig fokus på kobling mot ENOVA.
- Interesse for kobling av LEU og bruk av kommunale miljøindikatorer.
- Uttrykt ønske om justering av ”dokumentets form,” som av noen oppleves som for teknisk og akademisk.
- ”Det lokale spillerrommet” ble tematisert, der poenget er at kommuner er forskjellige – noe man ønsker at det skal taes mer hensyn til.
- Et ønske om større fokus på rollen som *energiansvarlig* i kommunen.

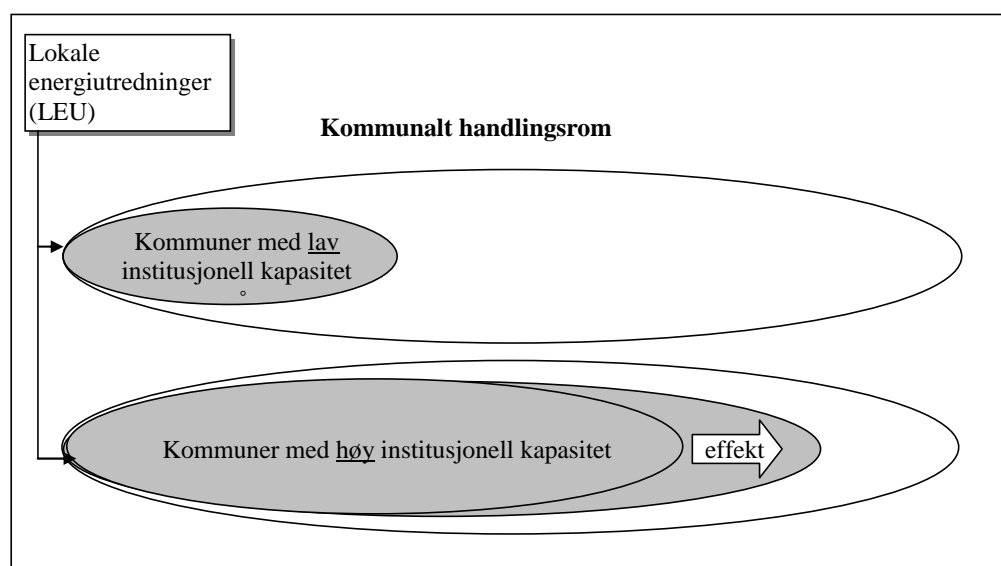

7. Diskusjon og konklusjon

Gjennomgangen av dybdestudien har vist at noen kommuner ikke utnytter det handlingsrommet som ligger i LEU – man bruker ikke mulighetene som utredningene faktisk gir. Eksempler på dette er det ikke vanskelig å finne fra dialogseminaret – særlig der kommunene snakket på vegene av andre¹¹. Slik ser vi at noen kommuner ikke greier å fylle det handlingsrommet de faktisk har. Likevel tematiserte dybdestudien også det forholdet at en del kommuner ønsker utvidet handlingsrom – flere virkemidler og bedre rammebetingelser i forhold til energistyring og energiplanlegging.

Det grunnleggende spørsmålet evalueringen søker å besvare er om virkemiddelet ”lokale energiutredninger” har klart å vitalisere den kommunale energipolitikken. Vår konklusjon er at det bare har skjedd i *begrenset grad*.

Dette svaret må imidlertid utdypes. Vårt materiale gir ikke grunnlag for svært detaljerte utdypinger, og det er mer snakk om antydninger av sammenhenger. Vi mener likevel å ha grunnlag for å hevde at ulike kommunetyper gir ulik effekt i forhold til spørsmålet om den kommunale energipolitikken ble vitalisert. Videre synes den institusjonelle kapasiteten på miljø- og energiområdet å være en avgjørende faktor for å skille mellom kommunetyper. Kommuner med stor institusjonell kapasitet på dette området har hatt en positiv gevinst av LEU; det har ført til en stimulering av den lokale energipolitikken. Kommuner med lav institusjonell kapasitet har hatt en tilsvarende lav – eller ingen – effekt.

Figur 8 Ulike effekter av lokale energiutredninger på ulike typer kommuner

¹¹ Eksempel kan være: ”Mange mindre kommuner i Møre og Romsdal har ikke utnytta potensialet i LEU i det heile tatt.”

Med *institusjonell kapasitet* på energi og miljøområdet mener vi flere ting. Først og fremst hvorvidt kommunene har formell kompetanse og administrativ kapasitet på dette området; eller enda mer konkret om kommunen har tilsatt en miljøvernleder – eventuelt om kommunen (også) har personer med tillagt ansvar for, og formell kompetanse på, området stasjonær energibruk og lokal energiproduksjon. For begge disse forholdene har det vært en tendens til at kommunene har mistet kompetanse og personell. Dette forholdet ble tydelig understreket på dialogseminaret (se kapittel 5.1.3). Andelen kommuner med tilsatt en person som kommunal miljøvernleder har sunket drastisk fra nesten 90 prosent på midten av 1990-tallet til om lag 20 prosent i dag.

Men det er også andre momenter enn det å ha en person tilsatt som miljøvernleder eller energiansvarlig som bestemmer den institusjonelle kapasiteten på dette området. Den kommunale kompetansen på energiområdet har blitt redusert i takt med at kommunale kraftselskap blir privatisert og solgt ut. Her fins det ingen eksakte data vi kan støtte oss til, ut over det som ble uttrykt i intervjuene om nettopp slike prosesser. I tillegg synes den institusjonelle kapasiteten også å være betinget av i hvilken grad kommunene har gjennomført energi- og klimaplanprosesser. Gjennomføring av energi- og klimaplaner har trolig effekt på den kommunale kunnskapen om energispørsmål.

Et tredje moment er kompetansen hos folkevalgte organer. Dette gjelder miljøspørsmål rent generelt og mer spesifikt om energi. Kompetanse hos folkevalgte organer er et resultat av hvilke politikere som blir valgt inn, som igjen påvirkes av holdninger hos velgerne. Undersøkelser bl.a. som del av Norsk Monitor dokumenterer en synkende interesse i befolkningen for miljøspørsmål generelt og klimaspørsmål spesielt de siste 10 årene frem til 2003¹². Trenden er imidlertid nå endret, men det har neppe rukket å gi seg utslag i kompetansen blant folkevalgte representanter i kommunene.

Et siste og avgjørende element er de virkemidler og styringsstrategier kommunene råder over og som har politisk legitimitet på energiområdet. Her har det vært store endringer de siste 20 årene. Dette er et forhold som også ble viet mye oppmerksomhet på dialogseminaret, der kommunerepresentantene ga uttrykk for at kommunene med den nye energiloven og påfølgende hel- eller delprivatisering av kommunale kraftselskap har blitt "tømt" for virkemidler på energiområdet.

Vi har ikke grunnlag for å anslå størrelsesforholdet mellom kommunene med "lav" og "høy" institusjonell kapasitet på energi og

---

¹² Ett eksempel fra Norsk Monitor som kan illustrere er at 64 % av befolkningen i 1989 svarte at miljøsituasjonen var så alvorlig at det var behov for drastiske tiltak. Bekymringen dalte utover 1990-tallet og i 2003 svarte bare 27 % at miljøsituasjonen var alvorlig. Siste måling – fra 2006 viser stigende bekymring, med en andel sterkt bekymrede på 36 %.

miljø. Selv om andelen kommuner med en tilsatt person som arbeider i full tid som miljøvernleder kan være en god indikator (og her er fordelingen om lag 80/20) kan de tre øvrige forholdene som vi har beskrevet over endre dette forholdet i begge retninger. Fordelingen 80/20 kan likevel fungere som en illustrativ størrelsesorden for henholdsvis ”lav” og ”høy” institusjonell kapasitet på energi og miljø.

Hva mener vi så med ”effekt” i denne sammenhengen? Tanken bak LEU var å stimulere til økt innsats i kommunene på området stasjonær energi. Vi kan tenke oss ulike former for konkrete utfall – eller *effekter* – av LEU.

En *første* ordens effekt er *bedre datagrunnlag*. Det har man nødvendigvis fått. Selv om vår undersøkelse ikke har omfattet en systematisk vurdering av kvalitetene på de dataene som er fremskaffet, sitter vi likevel igjen med et inntrykk av at kvaliteten har vært noe *varierende*. For det første virker det som om LEU bare i begrenset grad har brakt fram nye data om energibruk i kommunale bygg. Dette er overraskende all den tid dette burde være relativt enkelt å framskaffe. Videre kan det virke som om potensialet som ligger i at konsesjonærene og kraftselskapene sitter på et svært detaljert datamateriale når det gjelder elforbruk ikke er utnyttet fullt ut. Det gjelder bl.a. muligheten å fordele elforbruket geografisk og på ulike brukergrupper.

Det avgjørende er likevel *bruken* av dataene – eventuelt mangelen på dette – en *andre* ordens effekt. Vi har påvist at nettselskapene til en viss grad bruker dataene i egen virksomhetsplanlegging (jf spørsmål 21 og 23 i vedlegg 1). Således benyttes dataene internt hos nettselskapene. Men mer skuffende er det at nettselskapene har liten kunnskap om den kommunale oppfølgingen og at energidataene i liten grad blir brukt av kommunene. Med ”bruk” mener vi (fravær av) oppfølgende energi- og/eller varmeplaner, informasjons- og holdningskampanjer og konkrete tiltak som gjelder energisparing eller prosjekter for utvikling av ny fornybar energi lokalt.

Skillet mellom kommuner med ”lav-” og ”høy” institusjonell kapasitet er avgjørende for diskusjonen om tiltak for å bedre effekten av LEU. Selv om det nok er mulig å forbedre selve LEU-ordningen (for eksempel åpne opp for sjeldnere rulleringer, lage bedre veiledningsmateriale o.a.) er vårt generelle inntrykk at det ikke først og fremst er her ”skoen trykker”.

For kommuner med *lav* institusjonell kapasitet er det nettopp den institusjonelle kapasiteten som er problemet. Kommunene har ikke et godt nok system til å dra nytte av det inputet en LEU representerer. Det avgjørende for denne typen kommuner blir derfor å øke den institusjonelle kapasiteten, dvs å endre *forutsetningene* for å nyttiggjøre seg av LEU. En drøfting av hvordan dette mest hensiktsmessig kan gjøres går utenfor rammene av vårt oppdrag. Rent

generelt kan vi likevel peke på mulige måter staten kan gjøre dette på; enten å bruke ”pisk” eller ”gulrot”. Pisk kan innebære at staten pålegger kommunene å skaffe seg slik kunnskap gjennom for eksempel å innføre et krav om å utarbeide kommunale energiplaner. Alternativt kan staten stille ressurser til rådighet, for eksempel i form av øremerkede midler for tilsetting av kommunale miljøvernledere, slik det ble gjort på første halvdel av 1990-tallet i forbindelse med reformen Miljøvern i kommunene (MIK). Gitt at denne typen kommuner blir ”løftet opp” til et høyere institusjonelt kapasitetsnivå er det rimelig å forvente en ”umiddelbar” effekt av LEU – både dagens ordning og en eventuell justert ordning.

For kommuner med *høy* institusjonell kapasitet har vi altså konstatert en viss positiv effekt av LEU. Det er også fra denne gruppen av kommuner vi har fått de klareste innspillene på hvordan gjeldende ordning kan forbedres. Tabellen under oppsummerer disse forslagene.

Tabell 2 *Eksempler på forslag til justering av ordningen med lokale energiutredninger*

Tidsintervall for rullering	Endre kravet om årlig oppdatering til 2-årig, eventuelt 4-årig og da (eventuelt) med et krav om at oppdateringen skal knyttes til rulleringen av kommuneplanen
Forbedret statistikkgrunnlag	<ul style="list-style-type: none"> - Tallene henger etter i tid - Det er manglende data for bl.a biobrensel og varmpumper - Det er også antydning at en sterkere kobling av energidata og klimagassopplysninger vil være en fordel.
Forbedret statistikktilgjengelighet	Foreslått kobling av kommunale energidata mot f.eks GAB (Grunneiendommer, Adresser, og Bygninger) og/eller KOSTRA
LEU dokumunets form	Noen mener dokumentet fremstår som for ”teknisk” og ”akademisk.”
LEU og kommunale miljøindikatorer	Det er interesse for kobling mellom LEU og bruk av kommunale miljøindikatorer.
Styrke dialogene rundt LEU	Øke fokuset på dialogene om LEU både <i>mellom</i> konsesjonær og kommune, samt <i>internt</i> i kommunen og intern hos konsesjonær.

Gitt vårt skjematiske skille mellom kommuner med ”lav” og ”høy” institusjonell kapasitet på miljø og energi, så tror vi det vil være relativt små effekter i forhold til ”lav” gruppen av at det gjennomføres endringer i LEU ordningen som antydning over. Det synes rimelig å forvente at effekter av slike endringer først og fremst vil vise seg i de kommunene som alt i dag har hatt en påviselig effekt av LEU.

Vi har allerede vært innom diskusjoner som ligger utenfor rammene for vårt evalueringsoppdrag i vår drøfting av det å endre vilkårene for lokal energipolitikk gjennom å styrke den institusjonelle kapasiteten i kommunene på energi og miljø. Vårt materiale gir grunnlag for å utdype denne diskusjonen. Selv om det bringer oss enda lenger utenfor rammene av evalueringsoppdraget velger vi å gjøre det. Rent metodisk kan en slik diskusjon knyttes til det å analysere *evalueringsgrunnlaget*; noe som ofte er en del av et evalueringsoppdrag.

Det mest interessante svaret som vi fikk fra representanter innenfor kategorien kommuner med høy institusjonell kapasitet, var at de ikke var så opptatt av å endre på LEU ordningen. Det de var langt mer opptatt av var å få økt det lokalpolitiske handlingsrommet på energiområdet ved å få tilført nye virkemidler. Dermed skiftes fokus fra å *endre innholdet i statlige virkemidler overfor kommuner* til det å *få tilført nye kommunale virkemidler*. Kommunene tok også opp spørsmålet om *bedre samordning* av statlige virkemidler overfor kommene og en *styrking av statlige virkemidler* overfor energibrukere. Tabellen under oppsummerer disse innspillene.

Tabell 3 Mulige virkemidler for å styrke vilkårene for kommunal miljø- og energipolitikk

Bedre samordning av statlige virkemidler overfor kommunene	<ul style="list-style-type: none"> – Samordne ENOVAS ordning med tilskudd til kommunal energiplanlegging og LEU (i dag kjenner ikke det ene systemet til det andre) – Trekke inn NVE og LEU i styringsdialogen mellom Fylkesmannen og kommunene for dermed å gi kommunene styringssignaler innen energipolitikken og samordne disse i forhold til de øvrige styringssignalene overfor kommunene. – En klarere kobling mellom energi- og klimapolitikken.
Nye virkemidler til kommunene	<ul style="list-style-type: none"> – LEUs status som ”utredning” og ikke ”plan” blir tatt til inntekt for at kommunal styring på energiområdet er vanskelig – Endringer i plan- og bygningsloven kan bidra til en sterkere kommunal styring når det gjelder valg av energiløsninger i nye og eksisterende bygg.
Styrking av statlige virkemidler overfor energibrukere	<ul style="list-style-type: none"> – Øke energiavgifter på en slik måte at de økonomiske incentivene for energisparing og overgang til nye fornybare energikilder styrkes. – Prissystemet på kraft (bl.a fritak fra el-avgit) blir trekt frem som et hinder for kommunene, fordi det bidrar til manglende incentiver for å legge om til andre energibærere.

I tillegg til de mer instrumentelle forholdene beskrevet over var det også et klart inntrykk fra dybdestudien at kommunene med høy institusjonell kapasitet på miljø og energi hadde et noe annerledes

energipolitisk perspektiv enn det som kom til uttrykk i LEU. I noen tilfeller representerte dette antydninger til konflikt mellom kommunene og nettselskapene; i andre tilfeller var disse partene enige – men framsto da å være i kontrast med den rådende nasjonale energipolitikken, her eksemplifisert i energiloven av 1990. En del informanter ga også uttrykk for et ønske om å fokusere på energiforbruk og tiltak for å redusere forbruket, til forskjell fra energiproduksjon og tiltak for å øke energiproduksjonen lokalt eller legge til rette for økt energiproduksjon andre steder. Bredestudien indikerer motsatt at spørsmålet om å redusere energibruk er lavt på dagsorden. Det så vi blant annet i det faktum at ingen i LEU1 og 4 % i LEU2 svarer ja på spørsmålet *brukes LEU etter din mening, som et sentralt redskap for å redusere energibruken i kommunen?* Her er det således grunn til å understreke en mismatch mellom de lokale energiutredningenes intensjon og faktisk utfall.

Litt i tråd med diskusjonen om energipolitiske perspektiver, og samtidig som et supplement til de mer instrumentelle perspektivene antydnet i tabellen over, er diskusjonen om valg av styringsstrategier og virkemiddelprofil. Den samme gruppen kommuner ga også uttrykk for å ville ha en annerledes styringsstrategi og profil på virkemiddelbruken på energiområdet enn det som ligger i rammebetingelsen for eksempel gjennom energiloven. Det ble gitt uttrykk større interesse for å bruke ”harde” virkemidler med vekt på offentlig regulering enn dagens styringsregime med vekt på markedsmekanismer. Et nøkkelvirkemiddel her er plan- og bygningsloven, og den lenge bebudede revisjonen av lovverket. Her ble det også nevnt en ordning tilsvarende det man har i Sverige med nasjonale fondsmidler som kan delfinansiere lokale energitiltak.

I dybdestudien ble også koblingen mellom energi- og klimapolitikken tematisert. Dette viste seg blant annet gjennom ønsket om kobling mellom klimagassopplysninger og LEU. Slik det er nå opplever kommunene at det har kommet et statlig pålegg på energiområdet (gjennomføring av LEU) der kommunene i dag har relativt lite styringskraft og der det er relativt lite politisk oppmerksomhet (stasjoner energibruk), mens det er få og utydelige statlige styringssignaler på klimaområdet der kommunene faktisk har en viss styringskraft og der det er sterk politisk interesse. Det ser ut til at kommunene opplever et behov for å koble disse to politikkområdene, både ut fra pragmatiske hensyn (det å koble stasjonær energi til et politikkområde med langt større politisk fokus) og faglige hensyn (det er sterke samspilleffekter mellom lokale tiltak på energi- og klimaområdet).

Som nevnt tidligere er det grunnlag for å gjøre ytterligere analyser av det foreliggende datamaterialet. Rammene for dette prosjektet har imidlertid ikke tillatt dypere kryssanalyser og lignende statistisk behandling av tallmaterialet. Vi ser derfor for oss ulike interessante utvidelsesmuligheter for prosjektet: (1) nærmere analyse av

eksisterende tallmateriale, (2) en dypere case-studie av noen få kommuners bruk av LEU.

8. Litteratur

Bjørnæs, T. (2002): "Miljøvernstillinger og LA21 – hva er status i dag". I Aall, C., Høyer, K.G., Lafferty, W. (red.) (2002): *Fra miljøvern til bærekraftig utvikling i kommunene. Lokale agendaer, tiltak og utfordringer*. Oslo: Gyldendal akademiske. S. 243-280.

Groven, K., Aall, C. (2002): *Lokal klima- og energiplanlegging. Norske kommunar som aktørar i klimapolitikken?* VF-rapport 12/02. Sogndal: Vestlandsforskning.

Havskjold, Risnes og Espegren (2005): *Veileder for lokale energiutredninger*. Veileder 01-2005. Oslo: Norges vassdrags- og energidirektorat.

Holmøy, S (2000): *Energi i kommunene*. Veileder 2-2000. Oslo: Norges vassdrags- og energiverk.

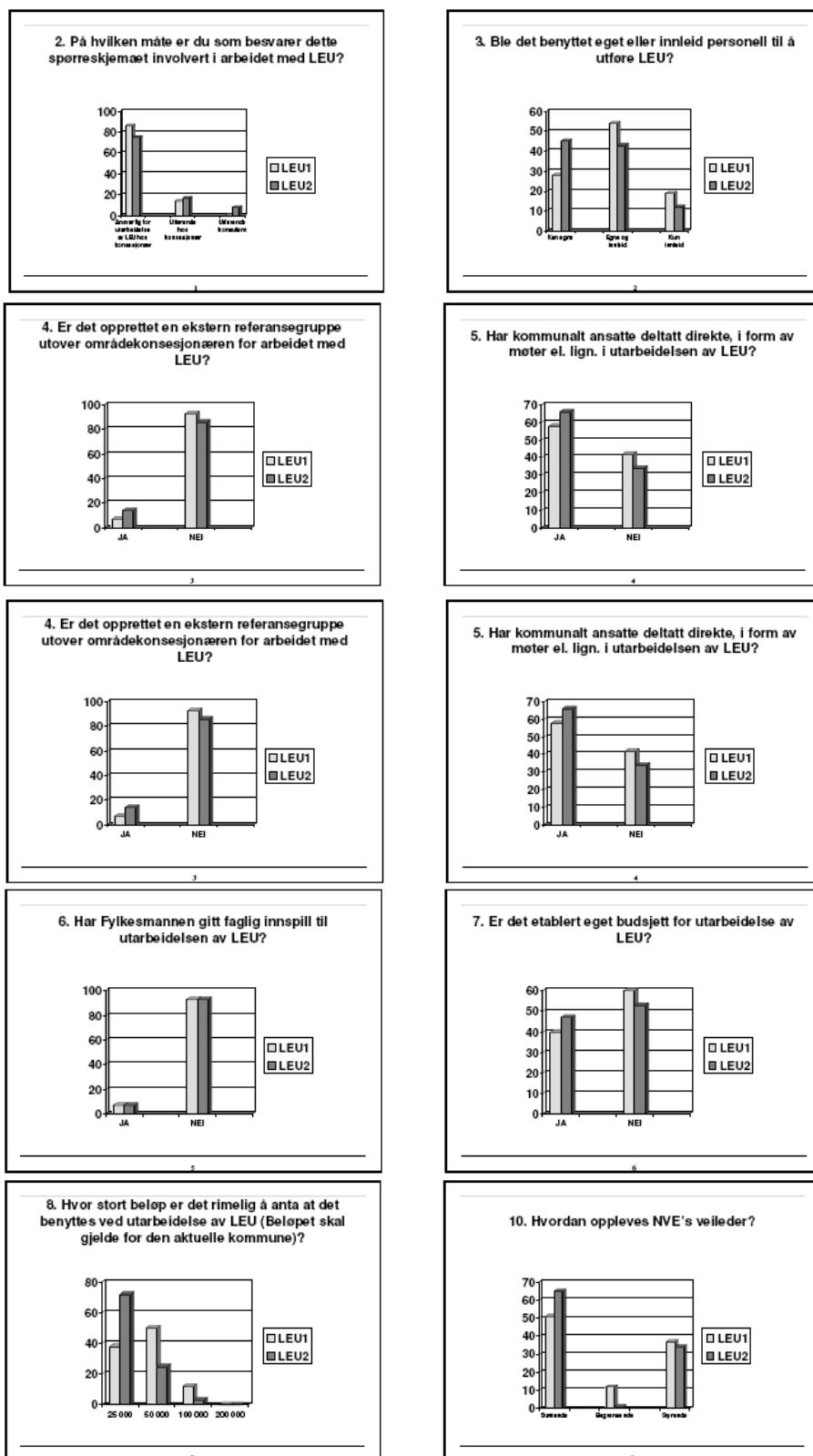
Hovik, S. (1994): "Prioriteringer i lokalt miljøvern". I Naustdalslid, J., Hovik, S. (1994): *Lokalt miljøvern*. Oslo: Tano. 155-177.

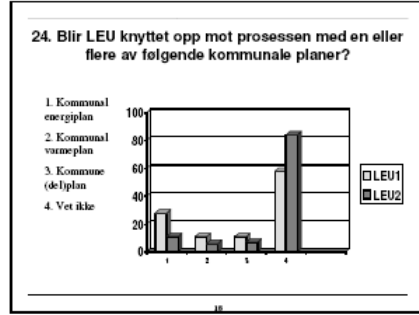
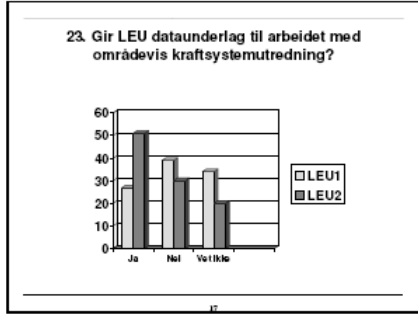
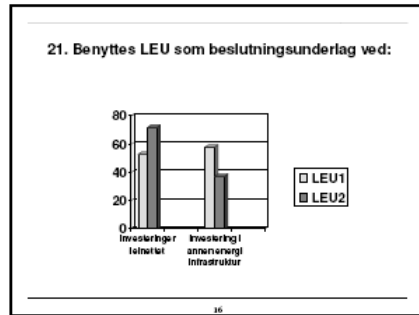
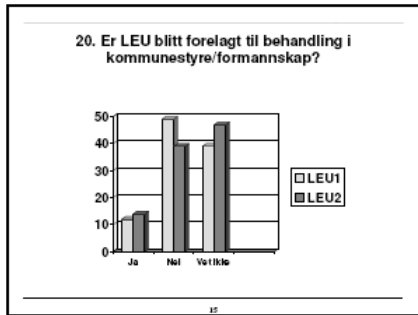
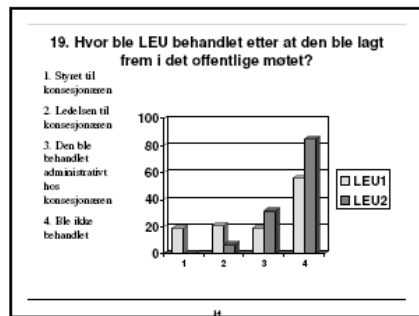
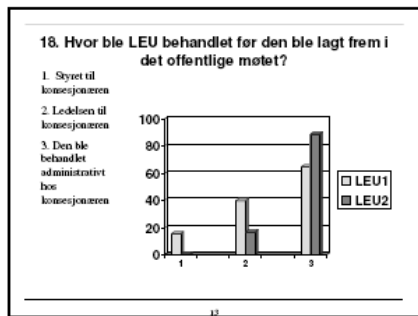
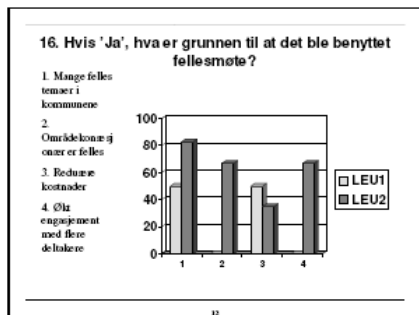
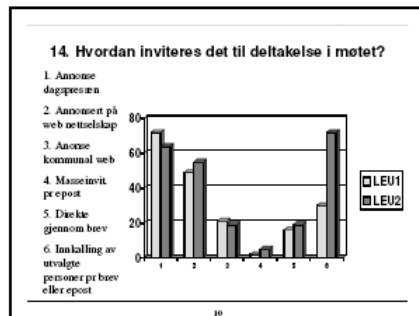
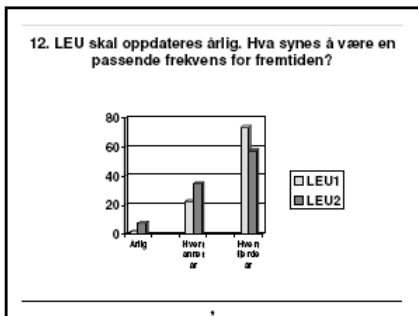
Tokheim, O., Høstmark, F., Danielsen, R. (2000): *Kartlegging av kommunenes forhold til energispørsmål og energiplanlegging. Hovedrapport*. Oslo: Feedback Research & Consulting.

Aall, Carlo og Groven, Kyrre (2003) *Institusjonell respons på klimaendringer. Gjennomgang av hvordan fire institusjonelle systemer kan bidra i arbeidet med å tilpasse samfunnet til klimaendringer*. VF-rapport 03/03. Sogndal: Vestlandsforskning

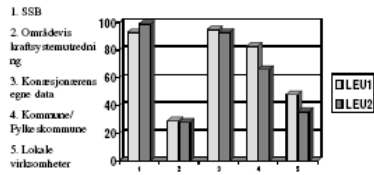

Vedlegg: Resultat breddeundersøkelsen

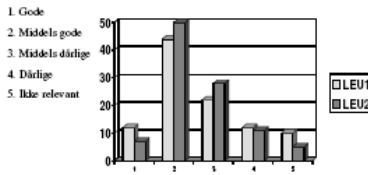

26. Fra hvilken kilde hentes data ved utarbeidelsen av LEU?

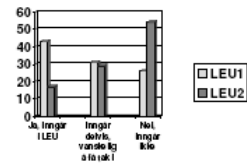
19

28. Hvorledes vil du karakterisere dataunderlaget fra SSB?

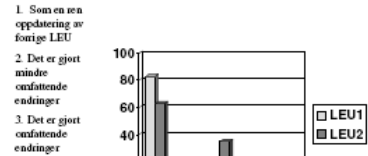
20

29. Er informasjon om årlig energibruk i offentlige bygninger tilgjengelige?

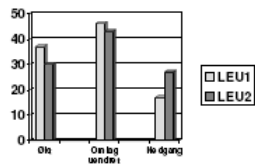
21

30. Hvordan vil du karakterisere arbeidet med siste LEU?

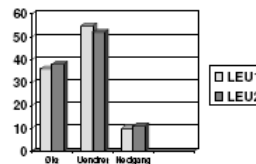
22

31. Hvilken endring i folketallet er lagt til grunn i LEU?

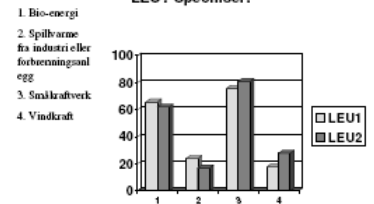
23

32. Hvilken endring i energiforbruket er lagt til grunn i LEU?

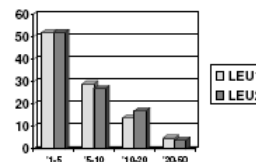
24

33. Finnes det utnyttede energiresurser omtalt i LEU? Spesifiser:

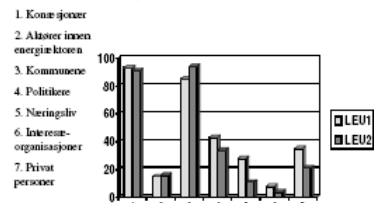
25

35. Hvor mange deltagere var tilstede ved siste offentlige møte?

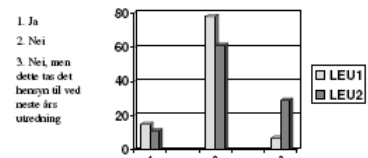
26

36. Hvilke grupper var representert?

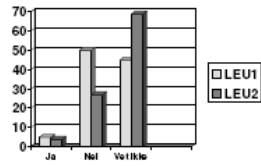
27

38. Er det gjort endringer i planen som følge av opplysninger fremkommet under det offentlige møtet?

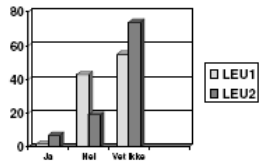
28

39. Har kommunen en egen klimahandlingsplan?

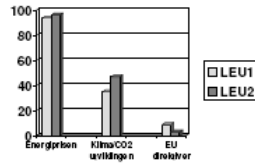
29

40. Har kommunen fått støtte fra Enova til 'Kommunal energi- og miljøplanlegging'?

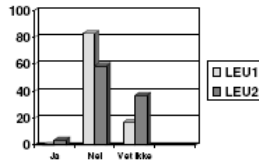
30

41. Hvilken utenforstående forhold mener du påvirker interessen for LEU spesielt?

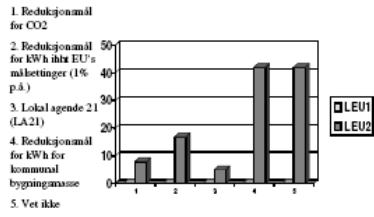
31

43. Brukes LEU, etter din mening, som et sentral redskap for å redusere energibruken i kommunen?

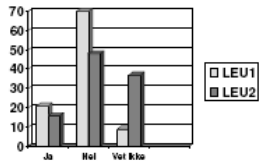
32

44. Dersom 'Ja' - Hvilke politiske målsettinger orienteres LEU mot?

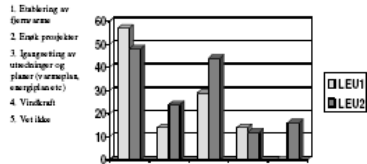
33

46. Er temaer som blir drøftet i LEU senere blitt gjennomført som konkrete tiltak (siste 1-3 år)?

34

47. Hvilke tiltak er blitt gjennomført?

35